

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Handelsmonitor 2025

In opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken

*>> Duurzaam, Agrarisch, Innovatief
en Internationaal Ondernemen*

Voorwoord

Met veel plezier presenteer ik u de Handelsmonitor 2025.

Deze vierde Handelsmonitor is voor ons meer dan een optelsom van data. We houden met dit onderzoek een vinger aan de pols bij ondernemend Nederland. Wat houdt internationaal actieve ondernemers bezig? Waar zijn ze positief over en wat maakt ze juist bezorgd?

Terugkijkend op de ontwikkelingen in het afgelopen jaar, ben ik opnieuw onder de indruk van de veerkracht van Nederlandse ondernemers. In een sterk veranderende wereld worden strategieën continu aangescherpt, wordt ingezet op spreiding in toeleveringsketens en nieuwe marktkansen verkend. Dit rapport biedt inzicht in deze ontwikkelingen en

laat zien hoe het Nederlandse bedrijfsleven zich blijft aanpassen aan een dynamische internationale omgeving.

Aan dit rapport werkten veel mensen mee. Mijn dank gaat allereerst uit naar alle ondernemers die hun ervaringen met ons wilden delen. Ook gaat mijn waardering uit naar onze collega's en partners die deze Handelsmonitor mogelijk maakten.

Ik wens u veel leesplezier en inspirerende inzichten toe bij het lezen van deze editie!

Maart 2026

Annemieke Broesterhuizen, Afdelingsmanager Internationaal Ondernemen

Inhoud

Voorwoord

Leeswijzer

Begrippen

Geopolitieke en macro-economische ontwikkelingen

Dienstverlening

Leeswijzer en begrippen

Introductie en leeswijzer

RVO streeft naar excellente dienstverlening. Om die ambitie waar te maken, is inzicht in de behoeften, ervaringen en uitdagingen van ondernemers onmisbaar. Dit onderzoek biedt inzichten in de ervaringen van Nederlandse internationaal actieve ondernemers in een snel veranderende wereld. Daarnaast geeft het een beeld van de belangrijkste ontwikkelingen in de RVO-dienstverlening aan deze doelgroep in 2025.

De Handelsmonitor is een publicatie bedoeld voor onze publieke en private partners en voor alle ondernemers met internationale ambities.

Hoofdstuk 1: Geopolitieke en macro-economische ontwikkelingen

In hoofdstuk 1 presenteren wij de meest bepalende trends en ontwikkelingen die uit het kwalitatieve onderzoek – bestaande uit een enquête en aanvullend brononderzoek – naar voren zijn gekomen. We beantwoorden de vraag welke thema's in 2025 doorslaggevend waren voor internationaal ondernemen. Elk onderwerp wordt toegelicht op basis van de concrete ervaringen van internationaal actieve ondernemers. In totaal deelden 1.162 respondenten hun inzichten en praktijkervaringen.

Hoofdstuk 2: Dienstverlening

In hoofdstuk 2 presenteren wij de ontwikkelingen in de dienstverleningscijfers per regio. De dienstverlening aan bedrijven wordt binnen het Publieke Economische Netwerk uitgevoerd via het Handelsinstrumentarium, in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

In dit hoofdstuk wordt er aandacht besteed aan de top 25- en combilanden, zoals benoemd in de nota inzake Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Niet alle genoemde landen zijn afzonderlijk in dit rapport opgenomen; uitsluitend landen waar duidelijke trends in de dienstverlening zijn waargenomen, zijn nader geanalyseerd en beschreven.

Daarnaast onderzoeken wij in welke mate de in hoofdstuk 1 geschetste geopolitieke en macro-economische ontwikkelingen van invloed zijn geweest op de geleverde dienstverlening.

De gegevens over de dienstverlening van het Publieke Economische Netwerk in 2025 zijn zorgvuldig geanalyseerd en inhoudelijk geduid door RVO-adviseurs met diepgaande regionale expertise.

Relevante begrippen

Publiek Economisch Netwerk

Het Publieke Economische Netwerk bestaat uit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), de Netherlands Business Support Offices (NBSO's), de economische afdelingen (EA) van ambassades en consulaten, het Landbou wattachénetwerk (LAN), het Innovatieattachénetwerk (IA) en de partners van Trade and Innovate NL (TINL).

Handelsvragen

Een handelsvraag betreft dienstverlening van het Publieke Economische Netwerk op verzoek van een bedrijf. Dit kan onder meer gaan om informatievoorziening, netwerk- en contactlegging, belangenbehartiging en financiering. Voor dit onderzoek zijn de handelsvragen geanalyseerd die door het Publieke Economische Netwerk zijn afgehandeld.

Evenementen

Evenementen die door het Publieke Economische Netwerk zijn georganiseerd. Hieronder vallen handelsmissies, netwerkevenementen, seminars en vergelijkbare activiteiten.

Economische groei

De economische groei van het betreffende land in 2025, uitgedrukt in procenten. De stijging of daling ten opzichte van 2024 is tussen haakjes weergegeven. Bijvoorbeeld: bij een groei van 6% in 2025 en 3% in 2024 wordt dit weergegeven als +3%.

Exportcijfer

De totale export naar het betreffende land in 2025. Dit cijfer is weergegeven in miljoenen euro's en gebaseerd op de eigendomsoverdrachtmethodiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De procentuele stijging of daling ten opzichte van 2024 is tussen haakjes vermeld. De bron van de exportcijfers wijkt af van die in de vorige editie van de Handelsmonitor.

Dienstverlening

Het totale bereik van de dienstverlening in het betreffende land. Dit bestaat uit het aantal gestelde handelsvragen en het aantal deelnemers aan evenementen.

Unieke paginaweergaven

Het totaal aantal unieke weergaven van de landenpagina in 2025 op de RVO-website.

Voorwoord

Methodologie

Begrippen

Hoofdstuk 1

Geopolitieke en
macro-economische
ontwikkelingen

Hoofdstuk 2
Dienstverlening

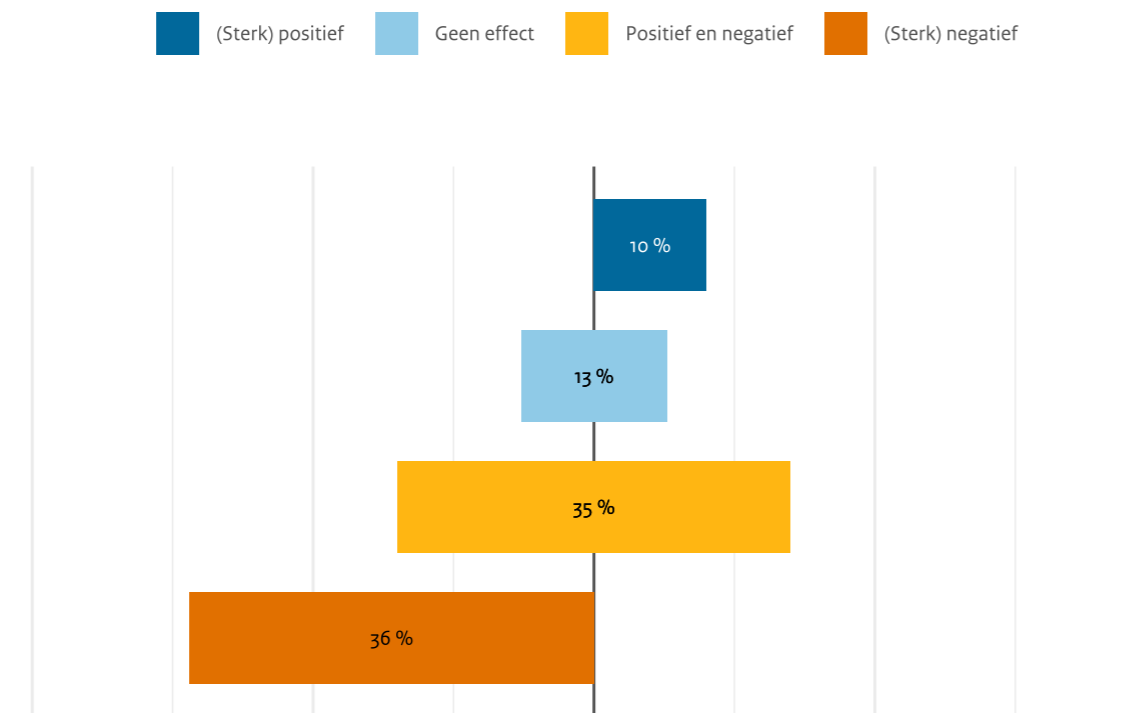
Impact van het nationale en internationale economische klimaat

In 2025 laat de Nederlandse economie een gematigd herstel zien ten opzichte van 2024. De inflatie daalt naar circa 3%, tegenover 6,5% in 2024 (bron: CBS). De economische groei komt uit op 1,2%, vergeleken met 0,7% in 2024 (bron: Europese Commissie).

Het internationale ondernemersklimaat blijft onzeker. Geopolitieke ontwikkelingen, waaronder de aanhoudende oorlog in Oekraïne, handelsspanningen tussen de Verenigde Staten en China en wijzigingen in het handelsbeleid van de Verenigde Staten, drukken op het vertrouwen van ondernemers.

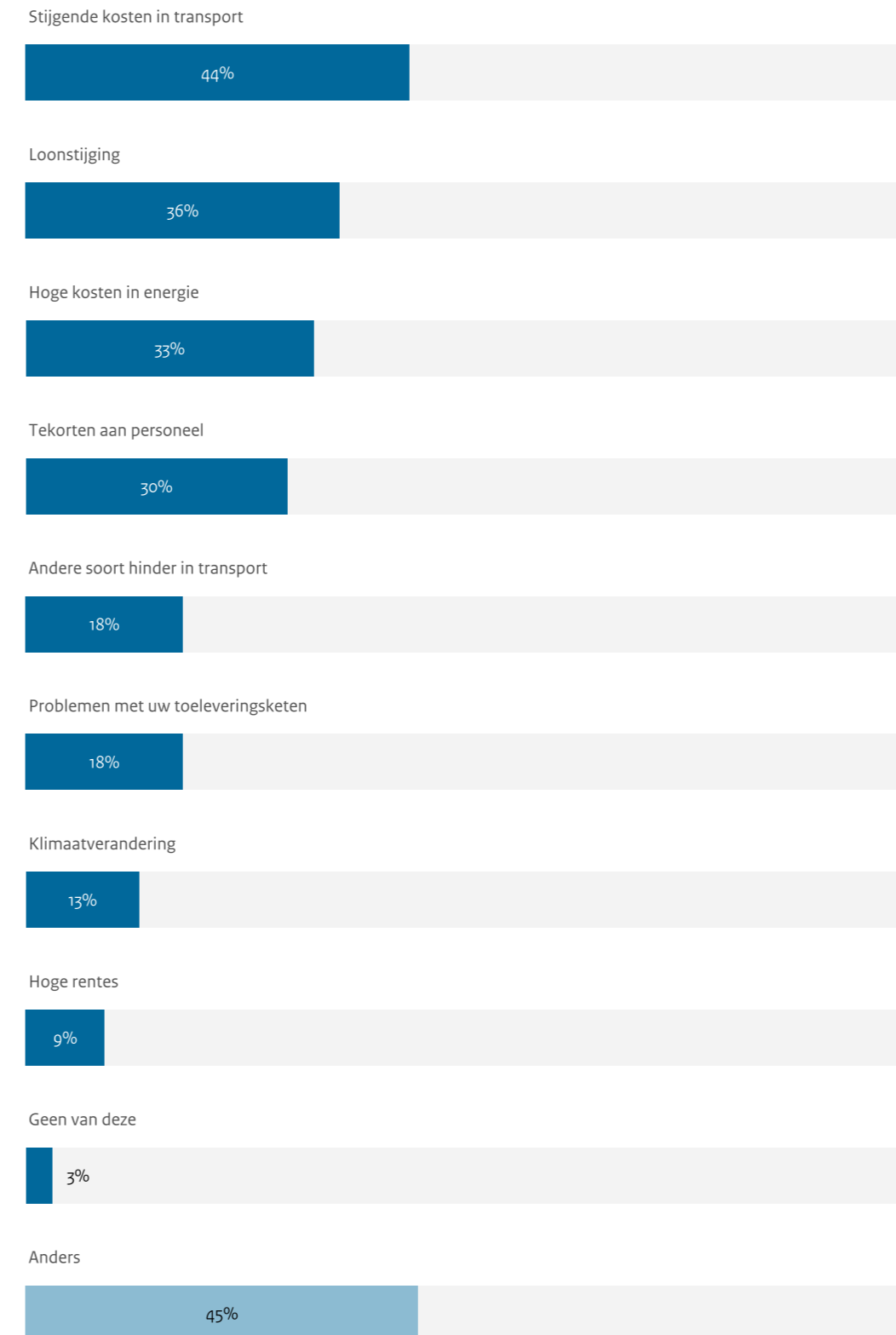
Uit de enquête blijkt dat één op de tien ondernemers een positief effect ervaart van het huidige economische klimaat. Daartegenover geeft één op de drie ondernemers aan (sterk) negatieve effecten te ondervinden. Een vergelijkbaar aandeel ervaart zowel positieve als negatieve effecten.

Heeft het huidige economische klimaat impact op uw internationale activiteiten?

Ondernemers geven opnieuw aan dat stijgende transport- en energiekosten, naast prijs- en loonstijgingen en personeelstekorten, een blijvende uitdaging vormen. In tegenstelling tot 2024 is de ervaren impact van stijgende energiekosten licht afgenomen (-4%). De overige genoemde uitdagingen hebben een vergelijkbaar effect als in 2024.

Welke van de volgende macro-economische ontwikkelingen hebben impact op uw internationale activiteiten?

Bij de vraag welke macro-economische ontwikkelingen invloed hebben op de internationale activiteiten, kiest 45% van de respondenten voor de antwoordoptie 'Anders'. Respondenten konden dit antwoord nader toelichten. Uit deze toelichtingen blijkt dat met name geopolitieke spanningen een belangrijke rol spelen. Zij verwijzen veelvuldig naar internationale onrust en onzekerheid, die volgens hen direct van invloed zijn op internationale handel en investeringsbeslissingen.

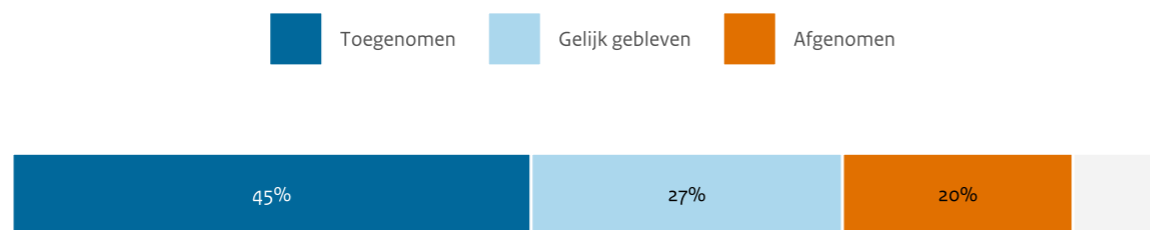
Daarnaast noemen respondenten het onvoorspelbare beleid van de Verenigde Staten, en in het bijzonder de invoering en wijziging van importheffingen, als een belemmerende factor. Ook worden hogere invoerrechten en complexere douaneprocedures genoemd als obstakel voor internationale handel.

Verder uiten ondernemers kritiek op de administratieve lasten en regeldruk vanuit zowel de Europese Unie als Nederland. In dit kader wordt onder meer gewezen op regelgeving rondom de energietransitie en andere duurzaamheidseisen. Een kleiner deel van de respondenten ervaart negatieve effecten van de inzet van kunstmatige intelligentie, met name door hogere kosten voor digitale dataopslag. Tot slot noemen enkele respondenten de dalende vastgoedmarkt in Nederland als factor die van invloed is op hun activiteiten.

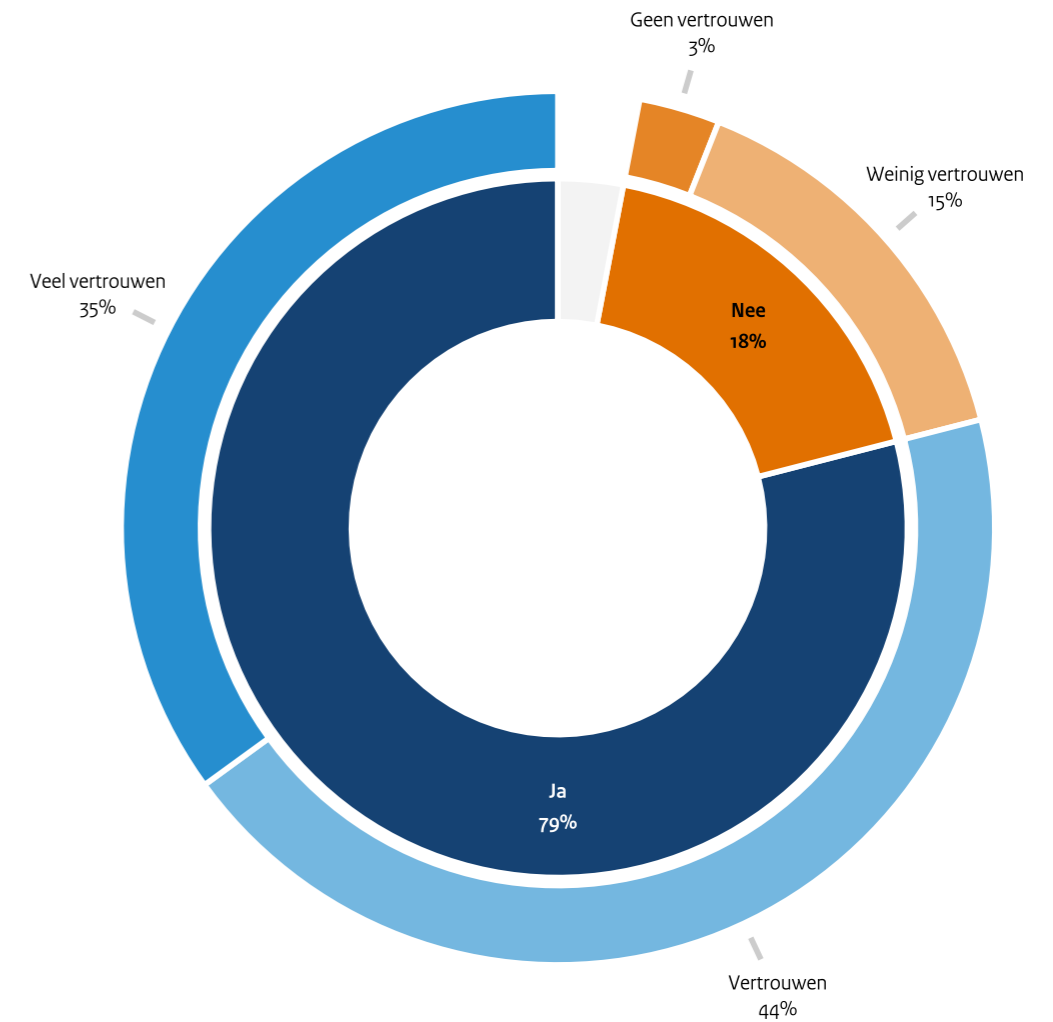
Export

Ondernemers zijn gevraagd of hun exportvolume in 2025 is toegenomen of afgenomen ten opzichte van 2024. Bij 45% van de ondernemers is sprake van een toename, bij 27% blijft het exportvolume gelijk en bij 20% is sprake van een afname. Deze verdeling komt vrijwel overeen met de resultaten over 2024.

Is het volume van uw export in 2025 ten opzichte van 2024 toegenomen of afgenomen?

Heeft u vertrouwen in de groei van uw export in de nabije toekomst?

Wat betreft het vertrouwen laten de resultaten nogmaals een vergelijkbaar beeld zien als in 2024. Het aandeel ondernemers met veel vertrouwen is gedaald van 39% in 2024 naar 35% in 2025. Desondanks heeft het merendeel van de ondernemers (79%) vertrouwen in de toekomst, ondanks de aanhoudende internationale en nationale uitdagingen.

Invloed hedendaagse geopolitiek

Wereldwijde geopolitieke spanningen blijven in 2025 een belangrijk thema. De oorlog in Oekraïne houdt, ondanks vredesonderhandelingen, aan. Ook de instabiliteit in het Midden-Oosten blijft van invloed op het internationale ondernemersklimaat.

De ervaren negatieve impact van de oorlog in Oekraïne neemt volgens respondenten jaar op jaar af. In 2025 geeft 40% van de respondenten aan negatieve effecten te ondervinden, tegenover 62% in 2022. Ook de impact van de instabiliteit in het Midden-Oosten is afgenomen: van 23% in 2024 naar 15% in 2025.

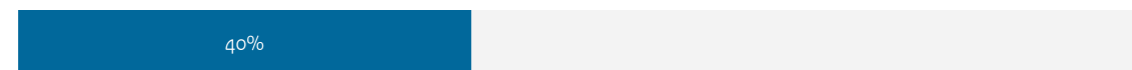
Het handelsbeleid van de Verenigde Staten, dat sinds 2025 van kracht is, wordt in 2025 door ondernemers als de grootste geopolitieke uitdaging ervaren. De helft van de respondenten geeft aan hierdoor negatieve effecten te ondervinden. Een nadere toelichting hierop is opgenomen in de paragraaf Gevolgen van het Amerikaanse handelsbeleid voor Nederlandse ondernemers.

Welke van de volgende geopolitieke ontwikkelingen hebben een negatieve impact op uw internationale activiteiten?

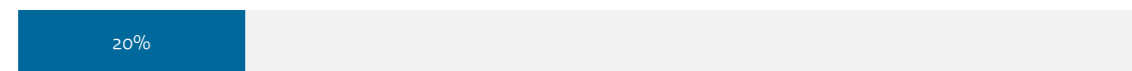
(Handels)Beleid van de VS

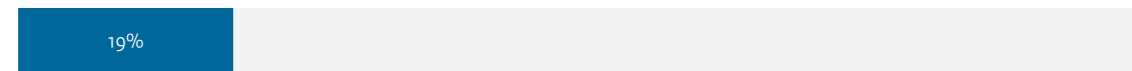
Oorlog Rusland/Oekraïne

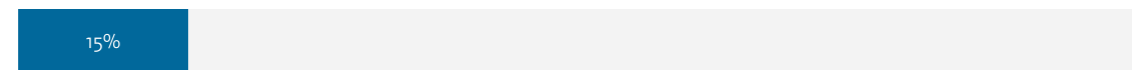
Spanningen VS - China

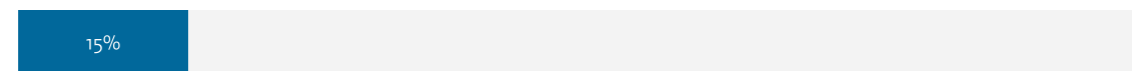
Spanningen EU - China

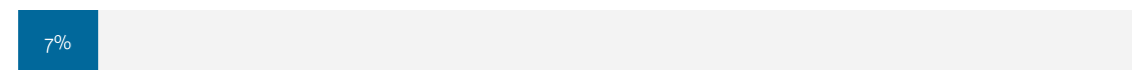
Dreiging van Rusland

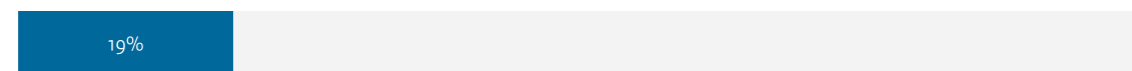
Instabiliteit Midden-Oosten

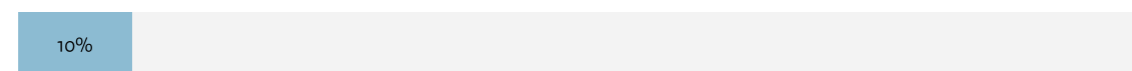
Spanningen Taiwan - China

Geen van deze

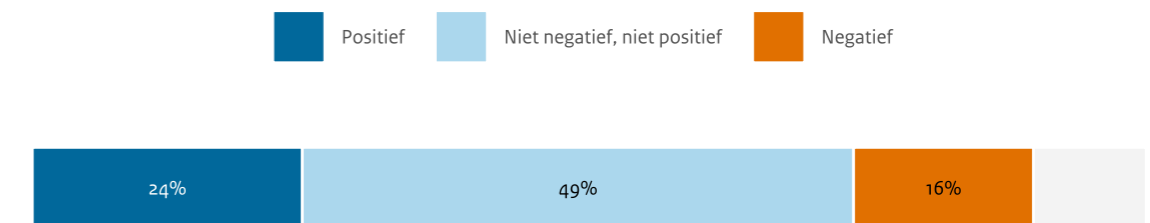
Anders

Respondenten kregen daarnaast de mogelijkheid om andere geopolitieke ontwikkelingen te benoemen die een negatieve invloed hebben op hun internationale activiteiten. Uit de toelichtingen komt een aantal terugkerende thema's naar voren. Zo wordt opnieuw gewezen op regelgeving vanuit de Europese Unie, met name op het gebied van verpakkingen, die volgens ondernemers belemmerend werkt. Daarnaast uiten enkele respondenten kritiek op het vermogen van de Europese Unie om effectief te reageren op het handelsbeleid van China. Tot slot worden specifieke geopolitieke spanningen in de Caraïbische regio genoemd, in het bijzonder rondom Venezuela. Daarbij wordt opgemerkt dat de enquête in december 2025 is uitgezet, voorafgaand aan recente escalaties in de regio.

Verwachtingen Nederlandse verkiezingen

Welke impact verwacht u dat de recente Nederlandse verkiezingsuitslag heeft op uw internationale activiteiten?

In eerdere edities, waaronder de Handelsmonitor 2024, geven ondernemers aan dat naast internationale ontwikkelingen ook de nationale politieke context van invloed is op hun internationale activiteiten. Om die reden zijn ondernemers gevraagd naar hun verwachtingen na de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober 2025.

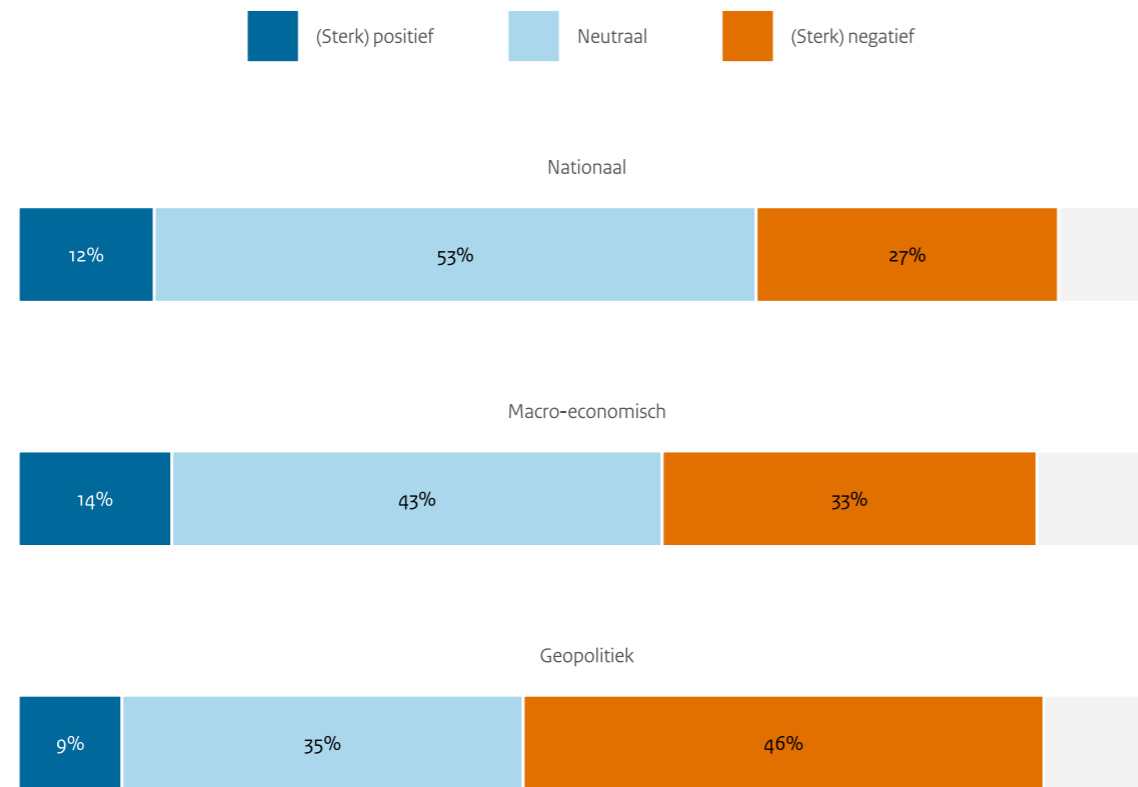
De uitslag wordt overwegend neutraal beoordeeld. Bijna de helft van de internationaal actieve ondernemers (49%) is noch positief noch negatief en verwacht weinig verandering. Daarnaast beoordeelt 24% de uitslag als (heel) positief, terwijl 16% deze als (heel) negatief ervaart. Daarmee is het aandeel positieve ondernemers groter dan het aandeel negatieve.

Er zijn duidelijke verschillen tussen sectoren. De verkiezingsuitslag wordt het meest (heel) positief beoordeeld binnen High Tech Systemen & Materialen (36%) en de creatieve industrie (32%), gevolgd door Water & Maritiem (30%). Negatieve beoordelingen komen het vaakst voor in Agri & Food (29,3%).

Wat weegt het zwaarst voor internationaal actieve ondernemers?

In eerdere edities van de Handelsmonitor zijn nationale, macro-economische en geopolitieke uitdagingen voor Nederlandse ondernemers afzonderlijk onderzocht en gepresenteerd. Daarbij is echter niet gevraagd in hoeverre ondernemers deze factoren ten opzichte van elkaar afwegen. In 2025 is deze vraag voor het eerst expliciet gesteld.

In hoeverre hebben nationale, macro-economische en geopolitieke factoren impact op uw onderneming?

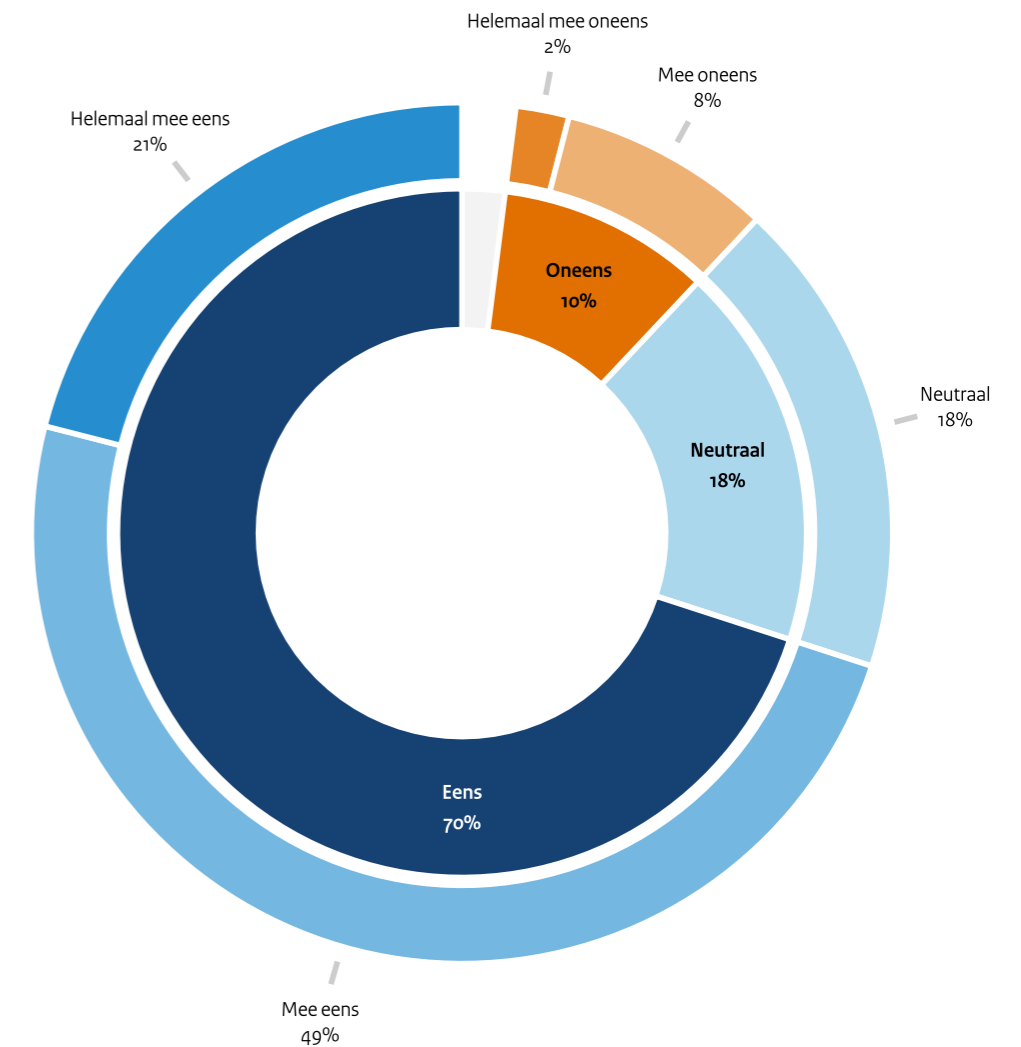

Uit de resultaten blijkt dat ondernemers de nationale context ervaren als de factor met de laagste negatieve impact. Geopolitieke ontwikkelingen worden daarentegen het vaakst genoemd als belangrijkste bron van internationale uitdagingen. Bijna de helft van de respondenten geeft aan hiervan negatieve effecten te ondervinden.

Het Nederlandse imago als versterkende factor in internationale activiteiten

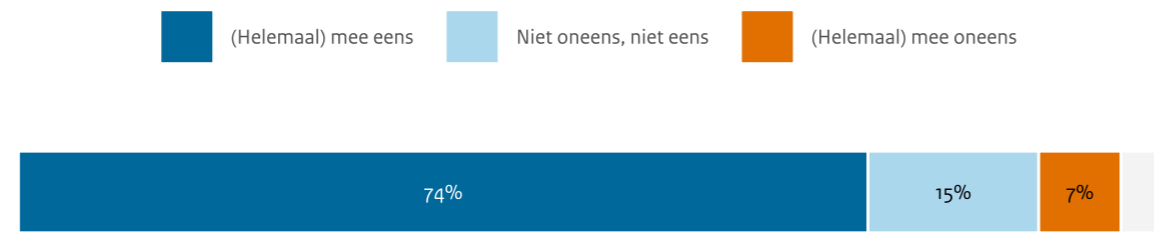
Nederland staat internationaal bekend als een ondernemend en innovatief land, met een pragmatische benadering van complexe vraagstukken. Internationaal actieve ondernemers is gevraagd in hoeverre het imago van Nederland een positief effect heeft op hun internationale activiteiten.

Het imago van Nederland helpt mij bij zakendoen in het buitenland

Zeventig procent van de respondenten geeft aan dat het Nederlandse imago positief bijdraagt aan hun internationale activiteiten. Daarbij zijn duidelijke sectorverschillen zichtbaar. Ondernemers in Life Sciences & Health (75%), tuinbouw (78%) en met name Water & Maritiem (85%) geven relatief vaak aan te profiteren van het Nederlandse imago.

Stelling: Internationale zakenpartners beschouwen ons vaak als innovatief

Stelling: Het duurt niet lang om het vertrouwen van buitenlandse zakenpartners te winnen

Innovatie vormt een belangrijk onderdeel van dit imago. In de European Innovation Scoreboard 2025 staat Nederland op de derde plaats binnen de Europese Unie. Dit bevestigt de brede internationale perceptie van Nederland als innovatieland. Driekwart van de respondenten geeft aan dat internationale zakenpartners Nederlandse bedrijven als innovatief beschouwen.

Ook hier zijn sectorale verschillen zichtbaar. Zo geeft 88% van de respondenten in de sector Water & Maritiem aan in het buitenland als innovatief te worden gezien, gevolgd door tuinbouw (86%) en Life Sciences & Health (81%). Dit beeld sluit aan bij de door VNO-NCW geïdentificeerde sectoren, die internationaal als toonaangevend worden beschouwd.

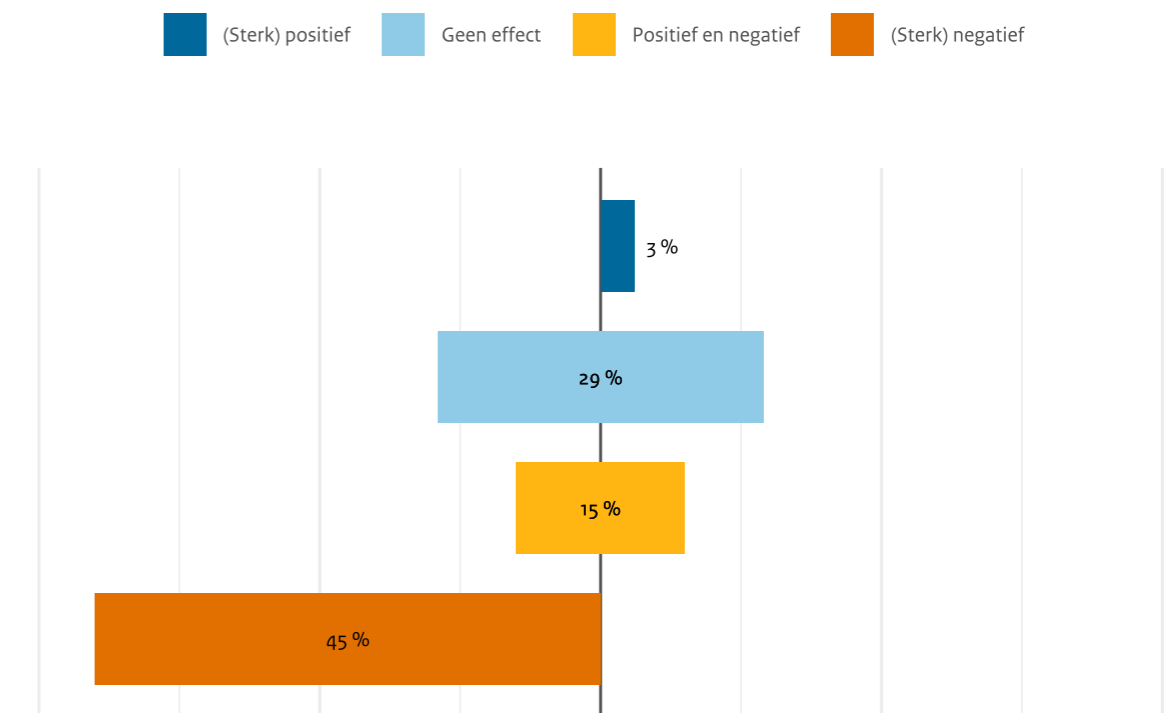
Daarnaast geeft iets meer dan de helft van de respondenten aan relatief snel vertrouwen te winnen bij buitenlandse zakenpartners, vergeleken met bedrijven uit andere landen. Dit onderstreept de sterke internationale reputatie en positieve uitstraling van Nederlandse bedrijven.

Gevolgen van het Amerikaanse handelsbeleid voor Nederlandse ondernemers

Het eerste jaar van het presidentschap van Donald Trump heeft geleid tot veranderingen in internationale handelsafspraken. In dit onderzoek zijn Nederlandse ondernemers bevestigd over de ervaren impact van het Amerikaanse handels- en economische beleid op hun internationale bedrijfsactiviteiten.

In de vorige editie van de Handelsmonitor is een vergelijkbare peiling uitgevoerd, gericht op de verwachtingen van ondernemers kort na de Amerikaanse verkiezingen en de maatregelen die zij overwogen om mogelijke effecten te beperken. De huidige editie biedt inzicht in de daadwerkelijk ervaren effecten en de acties die ondernemers inmiddels hebben ondernomen.

Heeft het handelsbeleid van de Verenigde Staten effect op uw internationale activiteiten?

Ervaren impact

Bijna de helft van de bevroagde ondernemers (45%) ervaart een (sterk) negatieve impact van het Amerikaanse beleid. Dit is een toename van 7 procentpunt ten opzichte van de in 2024 verwachte negatieve effecten. Ondernemers die actief zijn in Noord-Amerika (58%), Centraal- en Zuid-Amerika (54%), Azië (56%) en Australië (62%) rapporteren relatief vaker negatieve effecten. Ondernemers actief in de Europese Unie ervaren in mindere, nog relevante, mate negatief effect (45%).

Het aandeel ondernemers dat positieve effecten ervaart, is afgenomen. Waar in 2024 nog 16% een positief effect verwachtte, geeft in 2025 slechts 3% aan uitsluitend positieve effecten te ervaren. Daarnaast ervaart 15% zowel positieve als negatieve effecten.

In 2024 verwachtte 38% van de ondernemers negatieve effecten te ondervinden. In 2025 geeft 45% van de bevroagde ondernemers aan (sterk) negatieve effecten te ervaren, een stijging van 7%.

Negatieve effecten en genomen maatregelen

Ondernemers die negatieve effecten ervaren, zijn gevraagd naar de oorzaken hiervan en naar de maatregelen die zij hebben genomen om deze effecten te beperken.

Op welke wijze ervaart u negatieve impact?

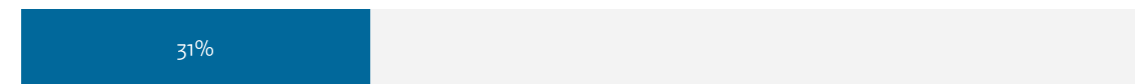
Toegenomen onzekerheid in handelsrelaties

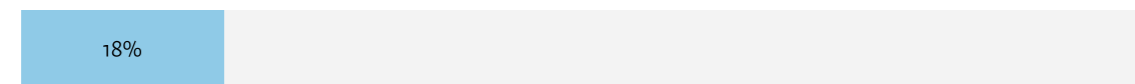
Hogere kosten in de internationale keten

Teruglopende export naar de VS

Anders

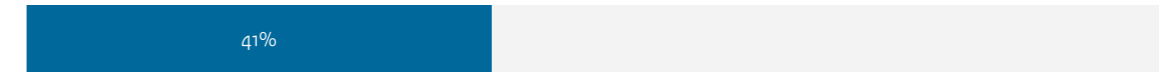

Naast de weergegeven effecten hebben respondenten een aantal terugkerende thema's toegelicht in de open antwoorden. Zo wordt marktonzekerheid veelvuldig genoemd, wat leidt tot een afwachtende houding bij ondernemers en hun afnemers. Daarnaast wijzen respondenten op negatieve effecten op duurzaamheid. De terugtrekking van de Verenigde Staten uit internationale klimaatdoelstellingen heeft volgens hen geleid tot het annuleren van offshore windprojecten en tot minder aandacht voor circulariteit en recycling.

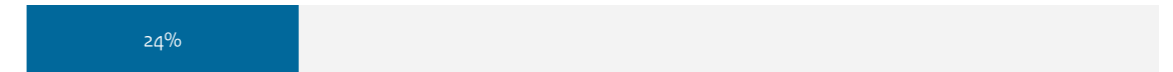
Verder ervaren ondernemers toenemende financiële druk als gevolg van wisselkoersschommelingen, stijgende transportkosten en krimpende winstmarges. Ook worden directe handelsbelemmeringen genoemd, zoals hoge importheffingen die producten minder prijsconcurrerend maken op de Amerikaanse markt. Daarnaast signaleren respondenten een afname van financiering door bezuinigingen bij onder meer USAID, de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en niet-gouvernementele organisaties. Tot slot wordt gewezen op wisselende of onbetrouwbare wetenschappelijke informatie, waarbij respondenten aangeven dat zoekresultaten in internationale databanken sterk kunnen fluctueren.

Welke maatregelen neemt u om de negatieve effecten van het Amerikaanse handelsbeleid op uw internationale activiteiten te beperken?

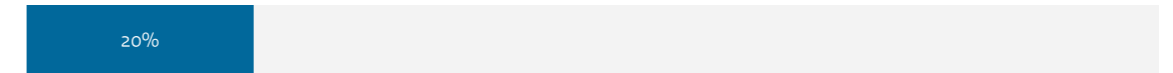
Heroriëntatie andere markten

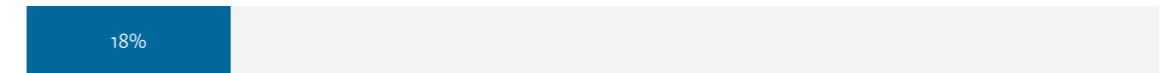
Prijsaanpassingen

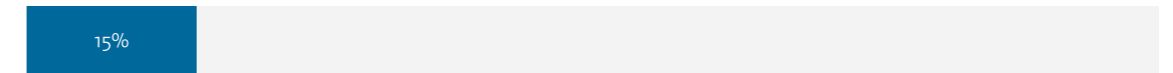
Samenwerkingen lokale partners

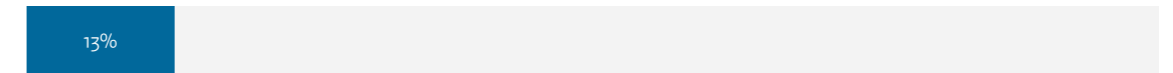
Aanpassing toeleveringsketen

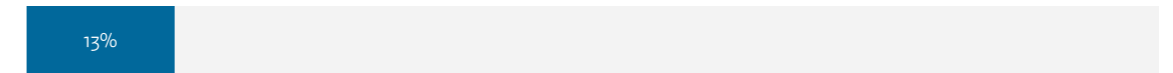
Uitstel van investeringen

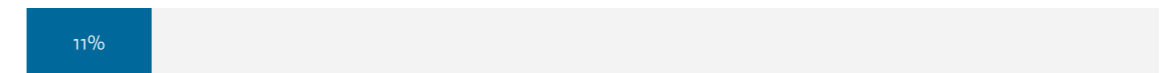
Voorraadstrategieën aangepast

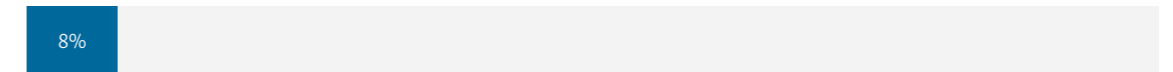
De VS-markt (tijdelijk) verlaten

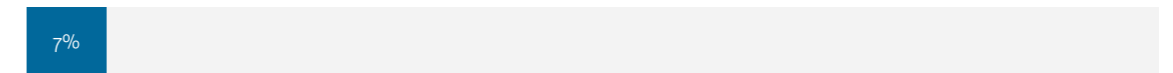
Aanpassing productieketen

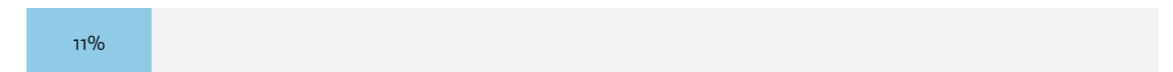
Juridisch of fiscaal advies

Stopzetting export naar de VS

Anders

In 2025 geeft 41% van de respondenten aan zich te heroriënteren op markten buiten de Verenigde Staten, tegenover 20% die dit in 2024 overwoog. Daarnaast heeft 24% prijsaanpassingen doorgevoerd (tegenover 20% die dit in 2024 overwoog). Eén op de vijf ondernemers heeft de Amerikaanse markt (tijdelijk) verlaten (13%) of de export naar de Verenigde Staten volledig stopgezet (7%). Verder heeft 15% investeringen in de Verenigde Staten uitgesteld.

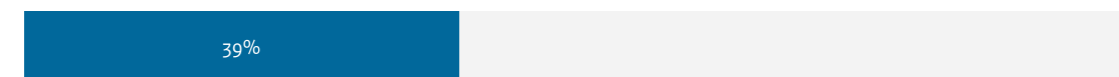
Uit de open antwoorden blijkt dat ondernemers verschillende strategieën hanteren om de negatieve effecten van het Amerikaanse beleid te beperken. Een deel kiest voor lokalisatie, bijvoorbeeld door het oprichten van een Amerikaanse entiteit (LLC of Inc.) of door productie (gedeeltelijk) te verplaatsen naar de Verenigde Staten om handelsbelemmeringen te omzeilen. Andere ondernemers geven aan vooralsnog geen maatregelen te nemen en een afwachtende houding aan te houden vanwege de aanhoudende onzekerheid.

Positieve effecten

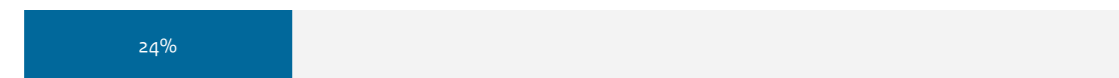
Een klein deel van de ondernemers ervaart positieve effecten van het Amerikaanse beleid. In totaal geeft 3% aan uitsluitend positieve effecten te ondervinden, terwijl 15% zowel positieve als negatieve effecten ervaart.

Op welke wijze ervaart u positieve impact?

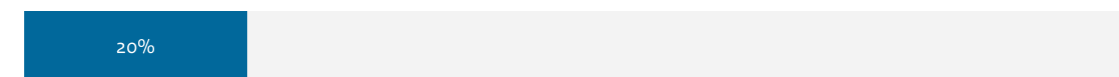
Toegenomen vraag uit alternatieve markten

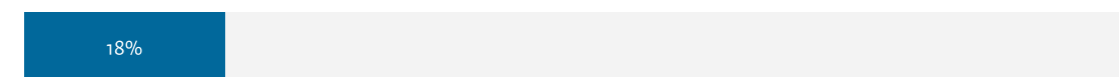
Versnelde innovatie of productdiversificatie

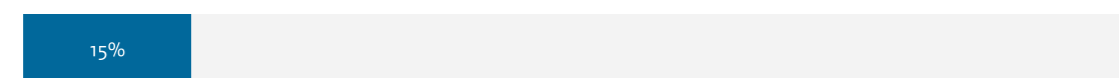
Sterkere onderhandelingspositie in de keten

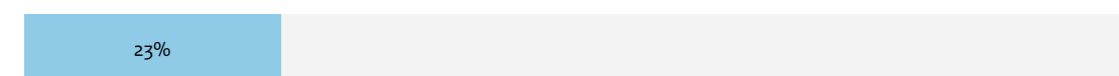
Versnelde reshoring of nearshoring in Europa

Nieuwe klanten gewonnen in de VS

Anders

Uit de open antwoorden blijkt dat Amerikaanse importheffingen op Chinese producten voor sommige Europese aanbieders een concurrentievoordeel opleveren, doordat hun producten relatief aantrekkelijker worden.

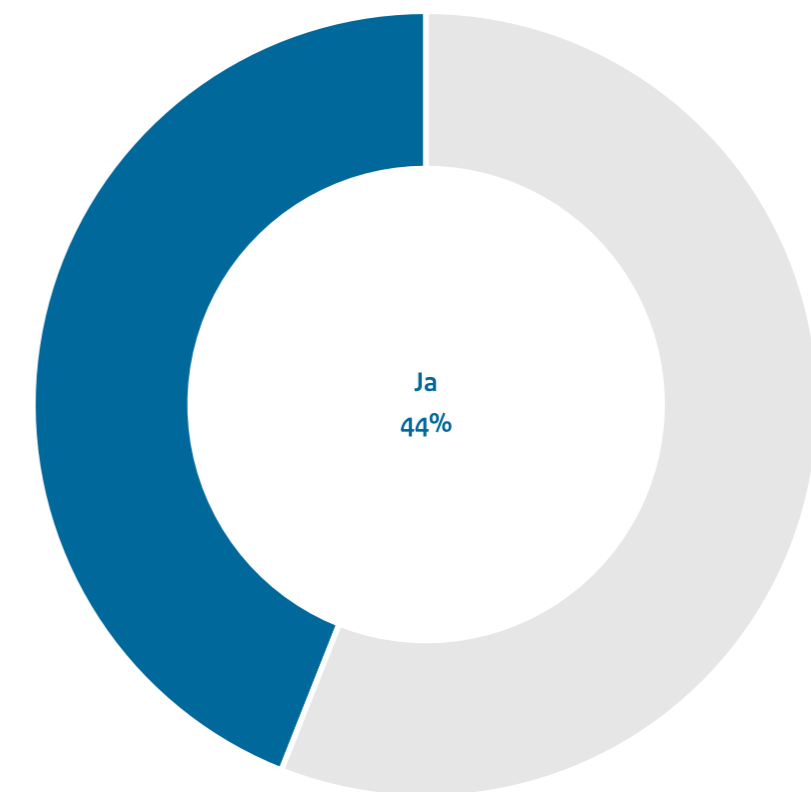
Verder signaleren ondernemers marktverschuivingen, waarbij nieuwe vraag ontstaat vanuit landen of klanten die op zoek zijn naar alternatieven voor Amerikaanse leveranciers. Tot slot beschouwen sommige respondenten het Amerikaanse beleid als een impuls voor Europa om sterker in te zetten op strategische autonomie en energie-onafhankelijkheid.

Digitale dreigingen als risico voor internationaal ondernemen

RVO besteedt aandacht aan weerbaarheid om de Nederlandse economische veiligheid te versterken en bedrijven beter te beschermen tegen dreigingen, zoals spionage en cyberaanvallen. De digitale dreiging voor Nederlandse bedrijven, en in het bijzonder voor het midden- en kleinbedrijf, is aanzienlijk.

Internationaal actieve ondernemers zijn gevraagd naar hun ervaringen met digitale dreigingen in het kader van internationaal zakendoen. Bijna de helft van de respondenten (44%) geeft aan te maken te hebben gehad met digitale dreigingen, waaronder fraude, hacking, bedrijfsspionage, informatiediefstal of falende ICT-systemen.

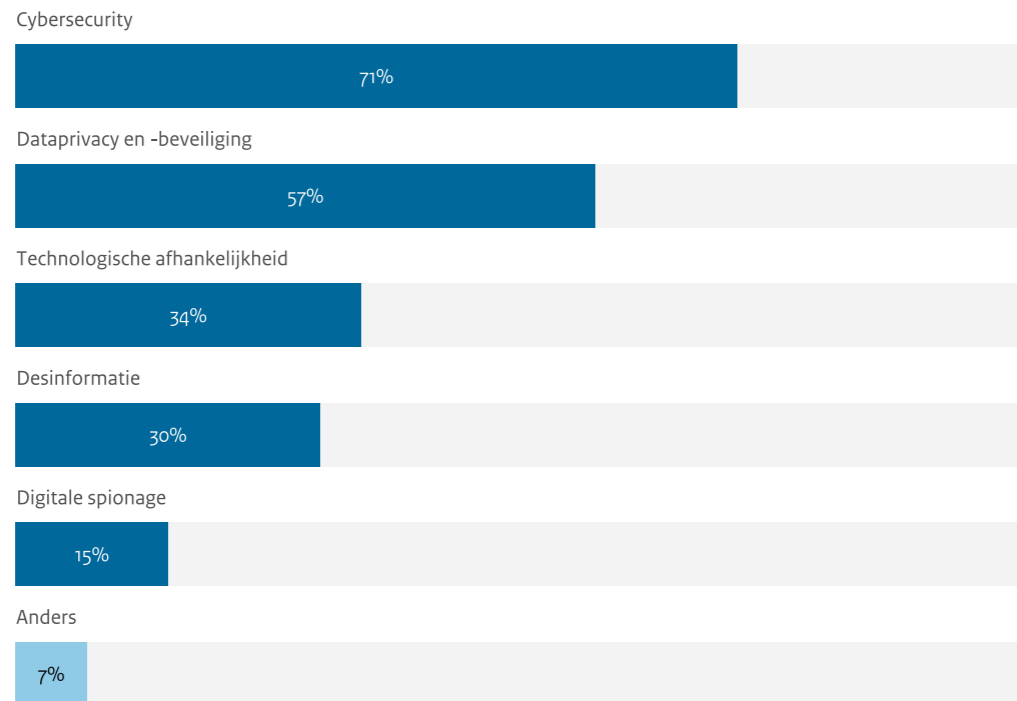
Ik ervaar digitale dreigingen bij het zakendoen in het buitenland

Ondernemers die actief zijn binnen de Europese Unie ervaren naar verhouding minder vaak digitale dreigingen (45%) dan ondernemers die actief zijn in andere regio's. Digitale dreigingen worden met name vaker genoemd door ondernemers die actief zijn in Centraal- en Zuid-Amerika (55%), Azië (51%) en het Midden-Oosten en Noord-Afrika (54%). Daarnaast geven ervaren internationaal actieve ondernemers vaker aan digitale dreigingen te ondervinden (48%) dan startende ondernemers (38%).

Van de ondernemers die digitale dreigingen ervaren, geeft 71% aan in de afgelopen vijf jaar te maken te hebben gehad met cybersecuritydreiging. Daarnaast noemt 57% risico's op het gebied van dataprivacy en databeveiliging. In mindere mate worden technologische afhankelijkheid (34%), desinformatie (30%) en digitale spionage (15%) genoemd.

Op welke wijze bent u de afgelopen 5 jaar met digitale dreiging in aanraking gekomen?

Uit de toelichtingen blijkt dat *phishing* (het misleiden van mensen met nepberichten) en *spoofing* (het vervalsen van een afzender zodat een bericht betrouwbaar lijkt) het vaakst voorkomen. Ondernemers spreken van een aanhoudende stroom van misleidende e-mails en telefonische benaderingen. Ook fraude wordt frequent genoemd, waaronder CEO-fraude (een vorm van cybercriminaliteit waarbij oplichters zich voordoen als CEO en medewerkers benaderen), creditcardfraude en het versturen van valse facturen. Daarnaast vormen pogingen tot *hacking* een terugkerende zorg, waarbij wordt geprobeerd ongeautoriseerde toegang te verkrijgen tot systemen en websites. Tot slot wijzen ondernemers op risico's voor het intellectueel eigendom, zoals het illegaal kopiëren van software en machines en inbreuk op octrooien.

Van de ondernemers die digitale dreigingen ervaren, neemt 89% maatregelen om deze te beperken. Respondenten zetten daarbij in op een combinatie van technische, organisatorische en strategische maatregelen. Technische maatregelen omvatten onder meer het gebruik van multi-factor authenticatie, firewalls, VPN-verbindingen, virusscanners en sterke wachtwoordbeveiliging. Daarnaast investeren ondernemers in training en bewustwording van personeel, bijvoorbeeld via cursussen en interne procedures gericht op het herkennen van digitale risico's.

Ook certificering en audits maken onderdeel uit van het beveiligingsbeleid. Ondernemers geven aan te werken volgens internationale standaarden, zoals ISO 27001 en de NIS2-richtlijn, en regelmatig penetratietesten te laten uitvoeren. Verder wordt cybersecurity steeds vaker uitbesteed aan gespecialiseerde IT-dienstverleners voor continue monitoring en beheer. Tot slot maken ondernemers bewuste keuzes ten aanzien van dataopslag, zoals het gebruik van lokale back-ups en servers binnen Nederland of de Europese Unie, het vermijden van bepaalde clouddiensten en het loskoppelen van gevoelige data van het internet.

Verhoogde NAVO-norm en kansen voor ondernemers

In juni 2025 hebben NAVO-bondgenoten afgesproken de defensie-uitgaven te verhogen tot 5% van het bruto binnenlands product. Om aan deze verhoogde NAVO-norm te voldoen, worden de defensie-uitgaven in de komende jaren stapsgewijs verhoogd.

Ondernemers is gevraagd of zij actief zijn in de defensie-industrie of in de productie van *dual-use* goederen, en of zij kansen zien naar aanleiding van de aangekondigde verhoging van de defensie-uitgaven. *Dual-use* goederen zijn producten die zowel civiel als militair kunnen worden ingezet.

In totaal geeft 11% van de ondernemers aan actief te zijn in de defensie-industrie of in *dual-use* goederen. Ondernemers in de sectoren High Tech Systemen & Materialen (15%) en met name Water & Maritiem (33%) zijn hierin relatief vaak vertegenwoordigd.

Daarnaast ziet een kwart van de internationaal actieve ondernemers (25%) kansen voor de eigen onderneming als gevolg van de verhoogde NAVO-norm. Deze kansen worden relatief het vaakst genoemd door ondernemers in High Tech Systemen & Materialen (40%), Water & Maritiem (53%) en Logistiek (35%).

Verwacht u dat dit (nieuwe) kansen biedt voor uw onderneming?

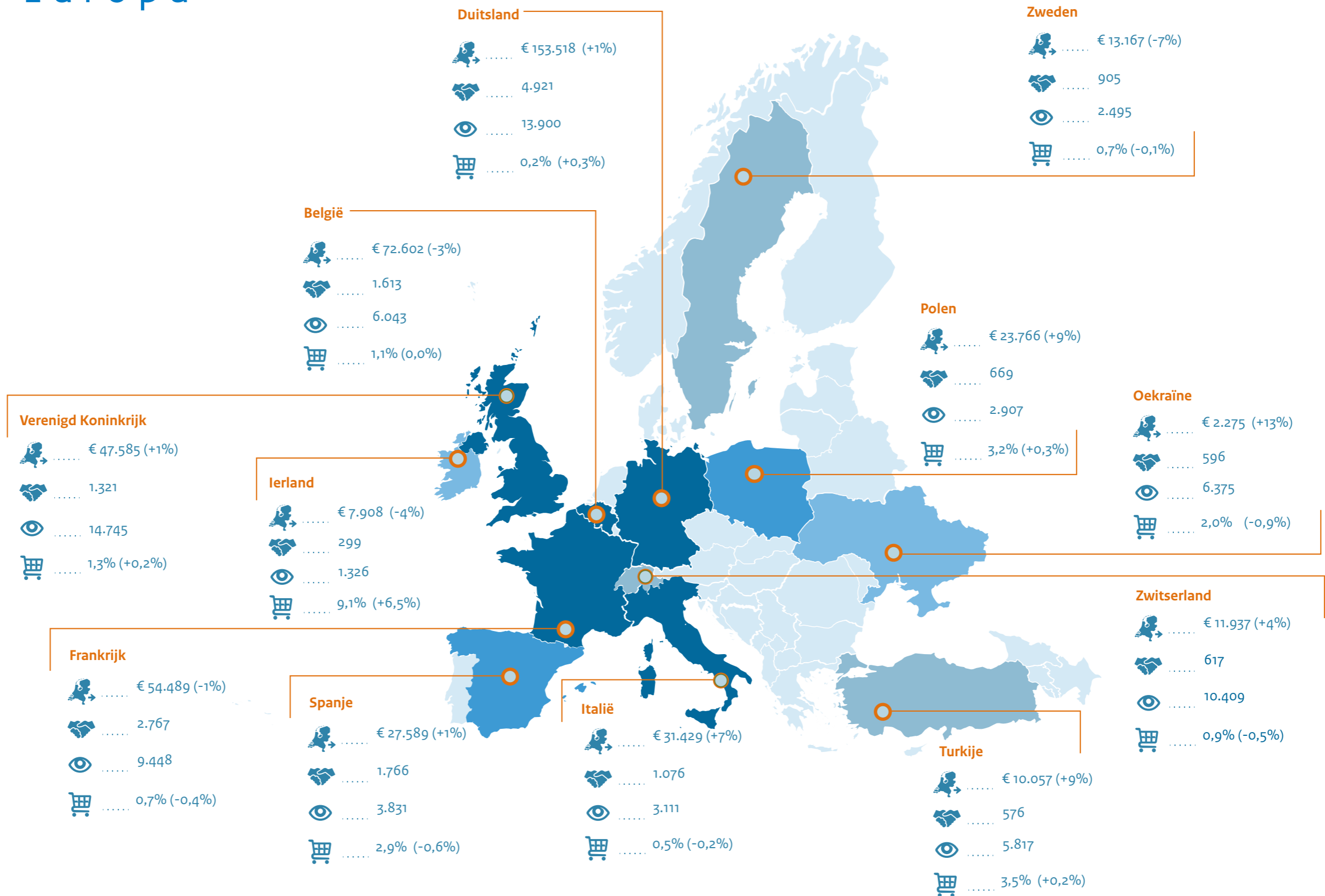
Uit de open antwoorden blijkt dat ondernemers uiteenlopende kansen zien als gevolg van de toenemende investeringen in defensie en veiligheid. Veel respondenten verwachten een groeiende vraag naar toelevering van materialen en technologie, waaronder metaalbewerking, elektronica, halfgeleiders en hoogwaardige kunststoffen voor defensietoepassingen. Daarnaast worden kansen genoemd op het gebied van infrastructuur en bouw, zoals de aanleg en modernisering van wegen, havens en militaire faciliteiten.

Ook op het terrein van cybersecurity en IT voorzien ondernemers mogelijkheden, onder meer op het gebied van veilige datadeling, digitalisering van logistieke ketens en netwerkbeveiliging. Verder worden training en simulatie genoemd, bijvoorbeeld via *virtual reality*-oplossingen en gespecialiseerde opleidingen, evenals logistiek en transport van defensiegerelateerde goederen. Tot slot wijzen ondernemers op kansen rondom de verduurzaming van defensie, met aandacht voor *dual-use* toepassingen, *bio-based* materialen en duurzame brandstoffen.

Naast deze brede thema's noemen enkele respondenten specifieke kansen, zoals het recyclen van legeruitrusting, het versterken van strategische autonomie door binnenlandse productie van kritieke grondstoffen en de ontwikkeling van nicheproducten voor professioneel militair en veiligheidsgebruik.

Hoofdstuk 2

Regio - Europa

Export (miljoen)

Dienstverlening

Unieke paginaweergaven Landen

Economische groei

€ 0 tot €10.000

€ 10.000 tot €20.000

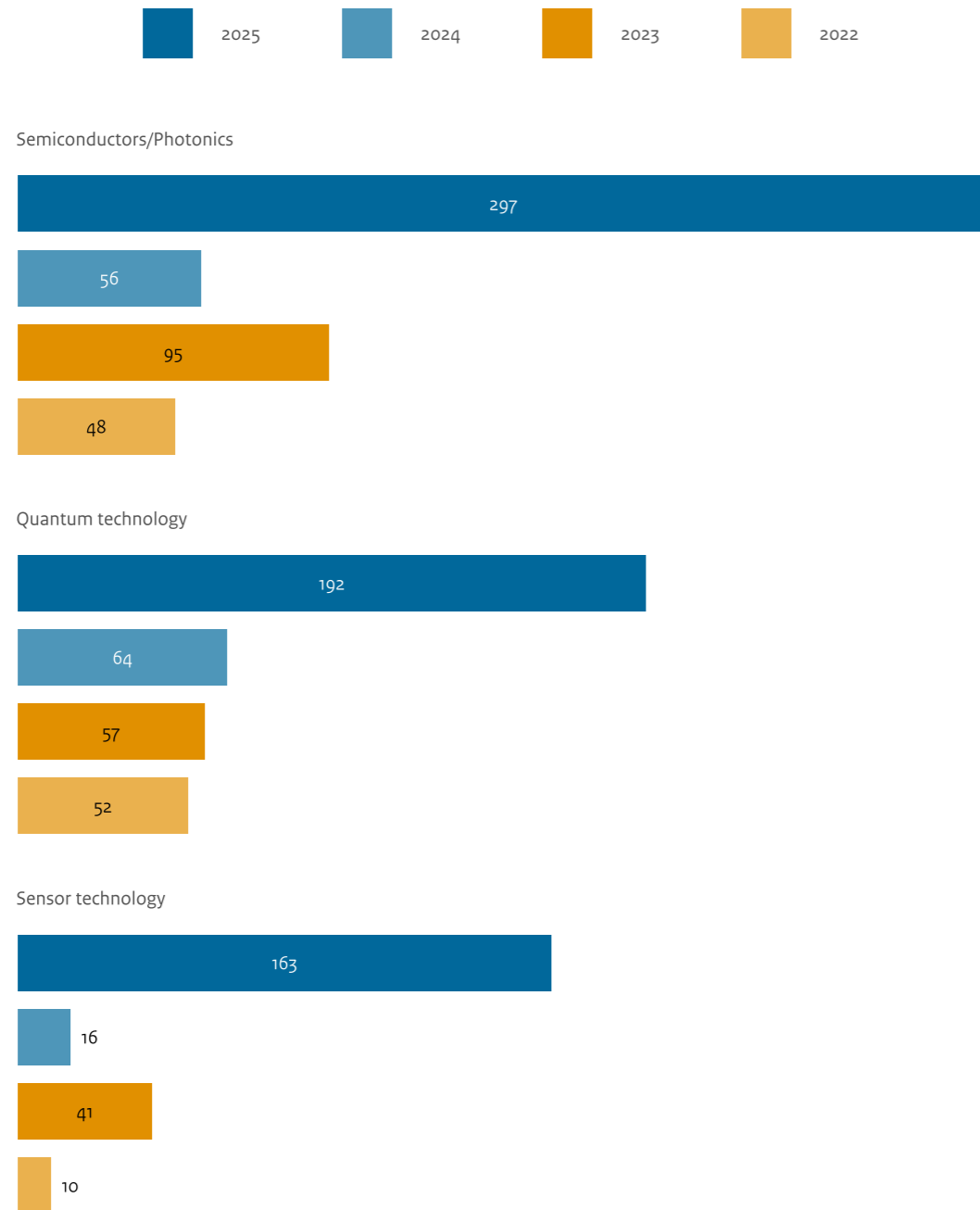
€ 20.000 tot €30.000

>€30.000

Europa

Ontwikkelingen in de Europese hightechsector

Dienstverleningscijfers Halfgeleiders en gerelateerde techsectoren

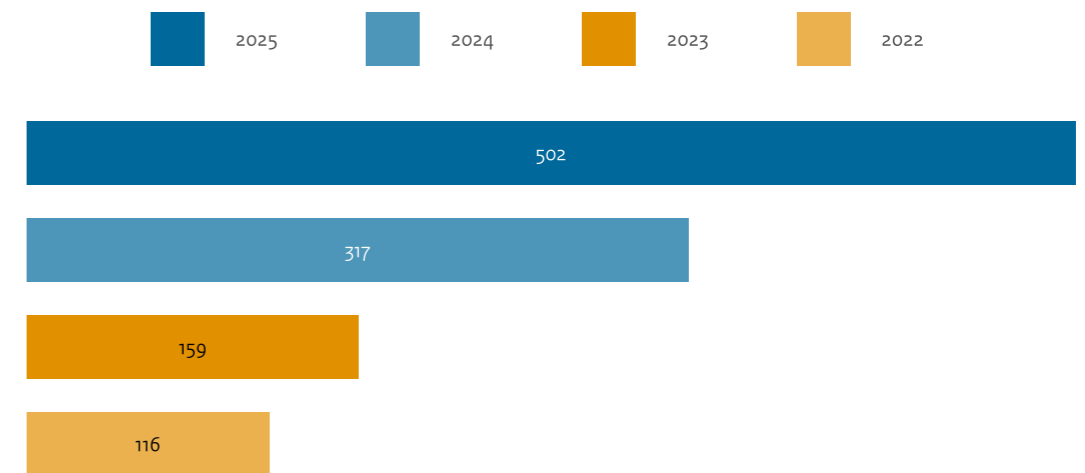
Het Publieke Economische Netwerk heeft zich in Europa nadrukkelijk ingezet op handelsbevorderende activiteiten binnen de halfgeleidersector. In andere regio's, zoals Noord-Amerika en met name Azië, is de dienstverlening op het gebied van halfgeleiders in de afgelopen jaren al sterk toegenomen. Deze ontwikkeling bleef in Europa tot voor kort achter. Nu nemen registraties op dit gebied toe, en deze ontwikkeling hangt sterk samen met de toename in registraties omtrent quantum- en sensorentechnologie.

Binnen Europa verschuift de aandacht steeds meer naar het versterken van strategische autonomie en het verminderen van de afhankelijkheid van niet-Europese productielocaties. In dit kader wordt aanzienlijk geïnvesteerd in het opbouwen en uitbreiden van de Europese productiecapaciteit, met name in landen als Duitsland en Frankrijk. Overheden ondersteunen deze ontwikkeling actief, onder meer door de inzet van financiële instrumenten om productie en toeleveringsketens binnen Europa te verankeren.

Daarnaast neemt de verwevenheid tussen de hightechsector en defensietoepassingen toe. Innovaties die hun oorsprong hebben in civiele technologie vinden steeds vaker toepassing in veiligheids- en defensiedomeinen, bijvoorbeeld op het gebied van geavanceerde sensoren en digitale en quantumtechnologieën. Ook Nederland speelt hierin een rol door kennisontwikkeling en industriële capaciteit te combineren. Nederlandse bedrijven leveren gespecialiseerde componenten die zowel worden toegepast in hoogwaardige industriële systemen als in defensiegerelateerde toepassingen.

Defensie

Dienstverleningscijfers Defensiesector Europa

Op 30 september 2025 ondertekenden het Ministerie van Defensie en RVO een intentieverklaring voor een nauwere samenwerking. Met deze samenwerking kunnen beide partijen hun krachten bundelen om de Nederlandse defensie-industrie verder te versterken. Voor het Publieke Economische Netwerk is de ondersteuning van bedrijven binnen de defensiesector echter niet nieuw. Het netwerk heeft hierin reeds substantiële stappen gezet en ruime ervaring opgebouwd in de begeleiding en ondersteuning van bedrijven.

In 2025 is een significante toename zichtbaar in het aantal registraties binnen de defensiesector. Een groot deel van deze registraties hangt samen met een Handelsmissie in Frankrijk, waarin militaire luchtvaart een centraal thema vormde. Daarnaast is een toename vastgesteld in het aantal registraties in onder meer Duitsland, Polen en de bredere Oost-Europese regio, evenals in Finland, België en Italië.

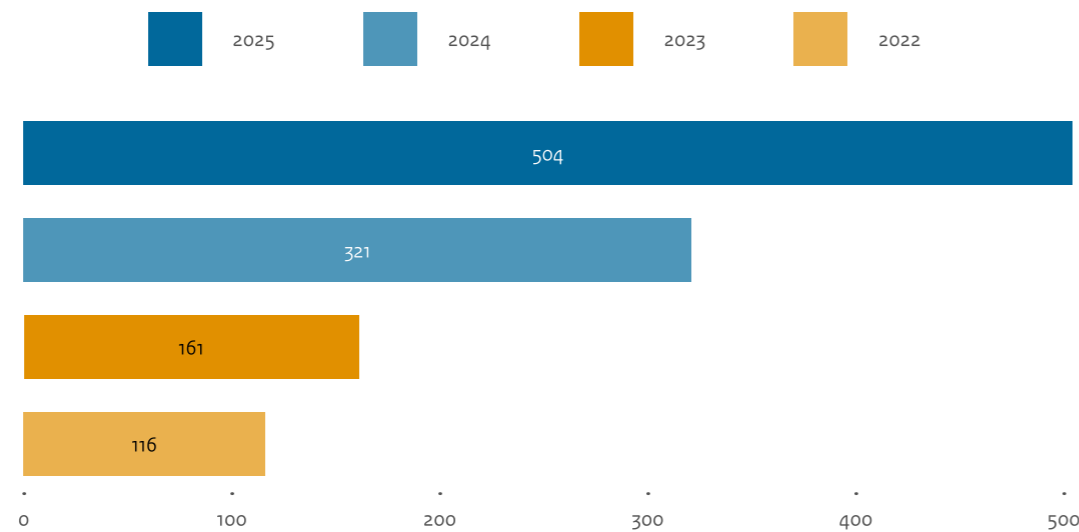
Uit de registratiedata komen thema's als *dual-use* toepassingen, militaire samenwerking en cybersecurity duidelijk naar voren. Tegen de achtergrond van toenemende geopolitieke spanningen binnen en buiten Europa is de aandacht voor een sterke en autonome Europese defensiesector toegenomen. Innovatieve Nederlandse bedrijven kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Zoals beschreven in hoofdstuk 1 ziet een kwart van internationaal actieve ondernemers kansen in deze veranderende geopolitieke context.

Cybersecurity

De dienstverlening op het gebied van cybersecurity is in 2025 opnieuw toegenomen. Dit past binnen een aanhoudende trend. In landen zoals Zweden is dit thema al meerdere jaren prominent aanwezig binnen de dienstverlening. In 2025 is daarnaast een duidelijke toename zichtbaar in landen als Frankrijk en België, terwijl cybersecurity in Duitsland structureel sterk vertegenwoordigd is.

De resultaten in hoofdstuk 1 laten zien dat bijna de helft van de bedrijven te maken heeft met digitale dreigingen. Dit onderstreept de relevantie van cybersecurity als beleidsthema. Tegelijkertijd bevindt de cybersecuritysector zich in een transformerend speelveld, met sterke raakvlakken met andere opkomende sectoren, zoals kunstmatige intelligentie en de halfgeleiderindustrie.

Dienstverleningscijfers Cybersecurity Europa

Trends per land

Duitsland

De sector Life Sciences & Health (LSH) is een van de belangrijkste groeisectoren in Duitsland. De groei wordt met name gedreven door de grootschalige digitalisering van het zorgstelsel, waarbij Duitse ziekenhuizen investeren in medische apparatuur en digitale zorgoplossingen. Tegelijkertijd staan zorginstellingen onder toenemende druk om te verduurzamen en het gebruik van verpakkingsmaterialen en zorgafval te verminderen. Internationale vakbeurzen spelen hierbij een belangrijke rol en blijven een essentieel platform voor Nederlandse ondernemers om contacten te leggen en toegang te krijgen tot de Duitse markt.

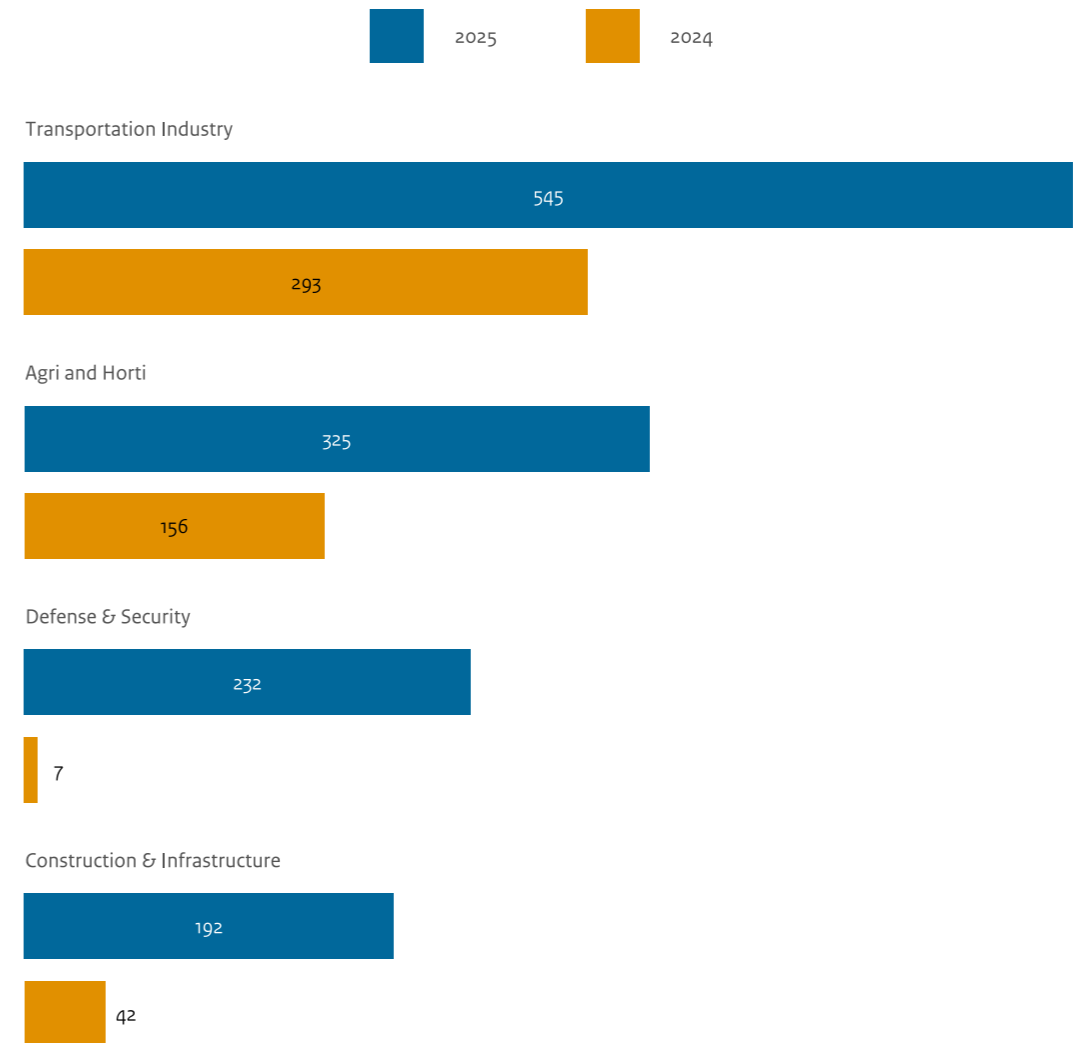
Ook op het gebied van energie en waterstof biedt Duitsland kansen voor Nederlandse bedrijven. Duitsland fungeert als een centrale partner binnen de zogenoemde *Northwest Europe hydrogen corridor*, een regionale samenwerking gericht op de productie, het transport en het gebruik van groene waterstof. Voor Nederlandse ondernemingen liggen de kansen met name bij de levering van elektrolyzers en bij het verbinden van waterstofproductie aan windenergie op zee.

Frankrijk

In Frankrijk is in 2025 sprake van een significante stijging van de dienstverlening. Deze ontwikkeling is sterk gestimuleerd door het [Frans-Nederlands Economisch Jaar](#) en de opening van een nieuw NBSO-kantoor in Lille. Daarnaast vormde een koninklijk bezoek de basis voor een handelsmissie, die leidde tot een toename van registraties binnen de sectoren Aerospace, Defensie, Windenergie en Agro & Tuinbouw.

Ook is een groei zichtbaar op het snijvlak van mobiliteit en bouw en infrastructuur. De trend richting duurzame mobiliteit zet door, met een sterke focus op de fietssector. De Franse overheid zet actief in op het bevorderen van fietsgebruik in stedelijke gebieden en het verminderen van de afhankelijkheid van de auto. Dit leidt tot een structurele vraag naar Nederlandse expertise op het gebied van fietsproductie, mobiliteitsdiensten en het ontwerp en de aanleg van fietsinfrastructuur.

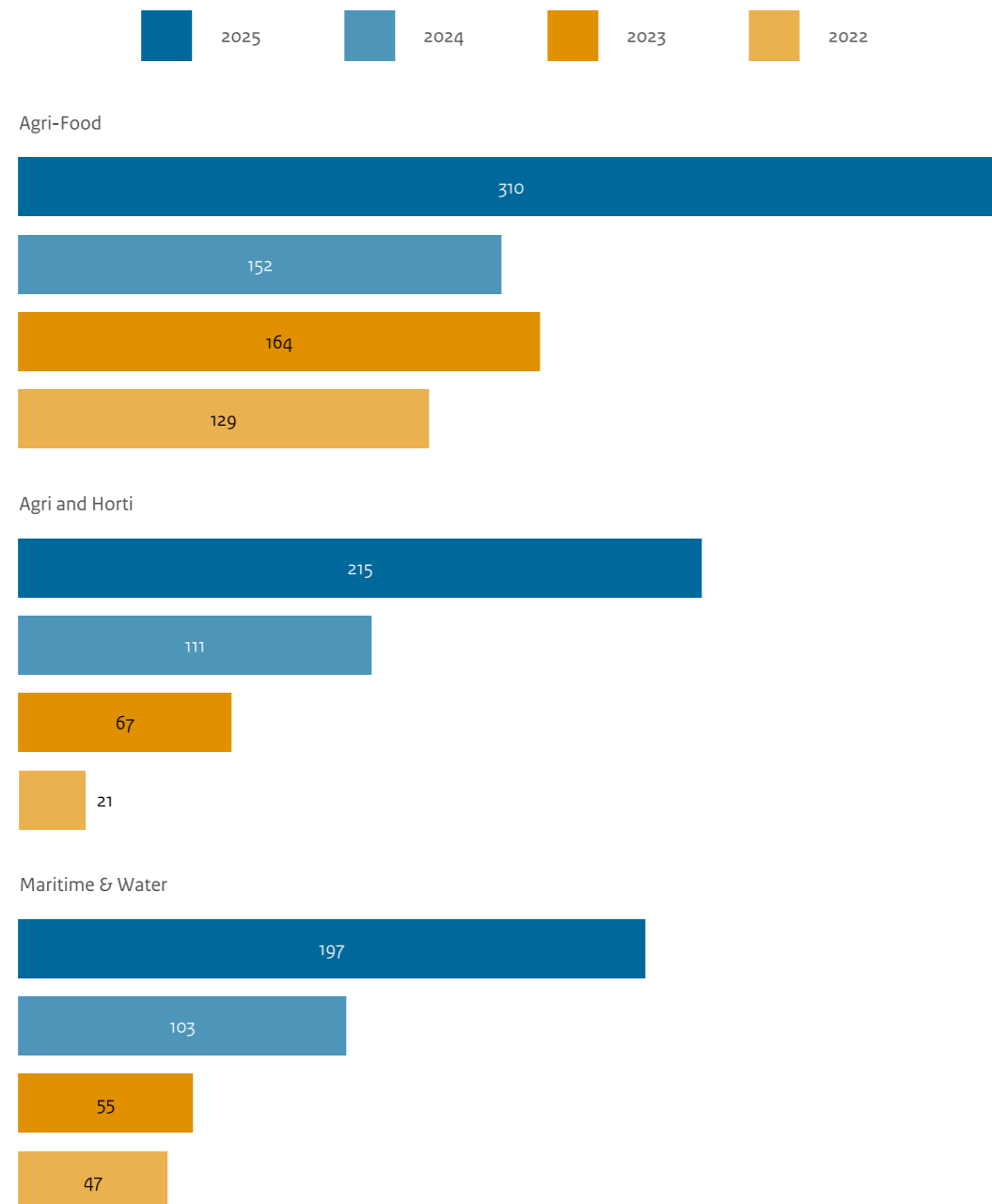
Sectoren Frankrijk

Spanje

In Spanje is een duidelijke samenhang zichtbaar in de dienstverlening binnen de sectoren Agri & Food en Water. Nederlandse expertise wordt hierbij ingezet om de gevolgen van grootschalige verwoestiging te verminderen. Daarnaast laten de sectoren Sport en Toerisme groei zien in de aanloop naar het WK 2030. Dit biedt kansen op het gebied van stadioninfrastructuur en *crowd control*.

Sectoren Spanje

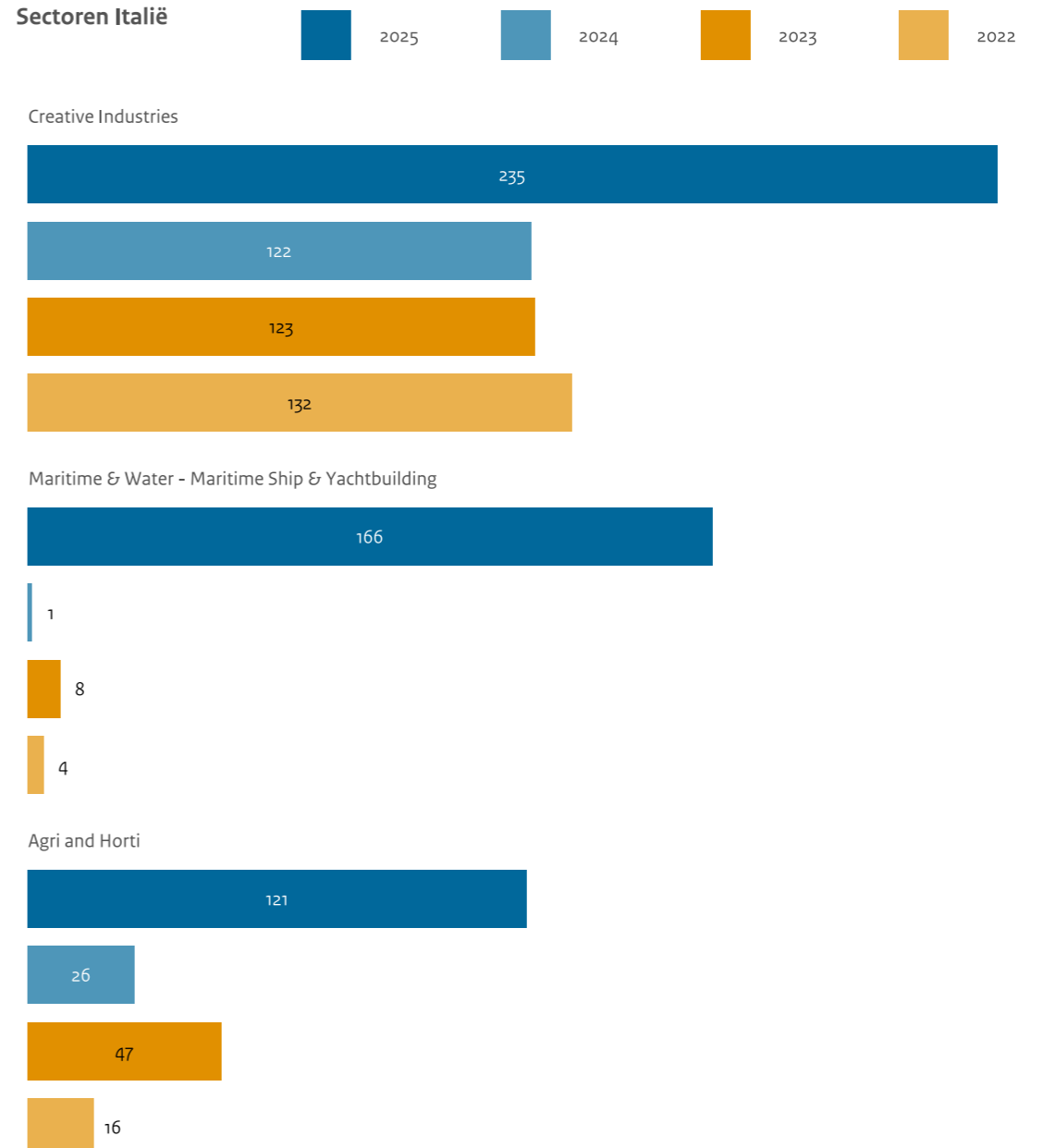
Italië

In Italië is in 2025 een significante toename zichtbaar in de dienstverlening binnen de agrarische sector, met name in de glastuinbouw. De markt voor innovatieve technologieën in de kassenbouw groeit, vooral in regio's in Noord-Italië. In dat kader is in 2025 een reeks missies georganiseerd om kansen in deze regio's te verkennen en te benutten.

Daarnaast is een toename zichtbaar in de dienstverlening binnen de creatieve sector en de jachtenbouw. In april 2025 vond een handelsmissie plaats onder leiding van minister Klever, gericht op deze thema's. Rondom deze missie is een duidelijke piek in de dienstverlening geregistreerd. De jachtensector in Italië is de afgelopen jaren gegroeid, waarbij Italiaanse bedrijven in toenemende mate op zoek zijn naar innovatieve en duurzame onderdelen.

Ook binnen de creatieve sector is sprake van groei. Jaarlijks vindt in Milaan de Milan Design Week plaats, de grootste ontwerpbeurs van Europa. Een handelsmissie heeft dit evenement benut om kansen voor Nederlandse bedrijven te verkennen. Italië geldt als een kansrijke markt voor interieurontwerp en architectuur, waarbij sprake is van een duidelijke kruisbestuiving tussen de genoemde sectoren.

Sectoren Italië

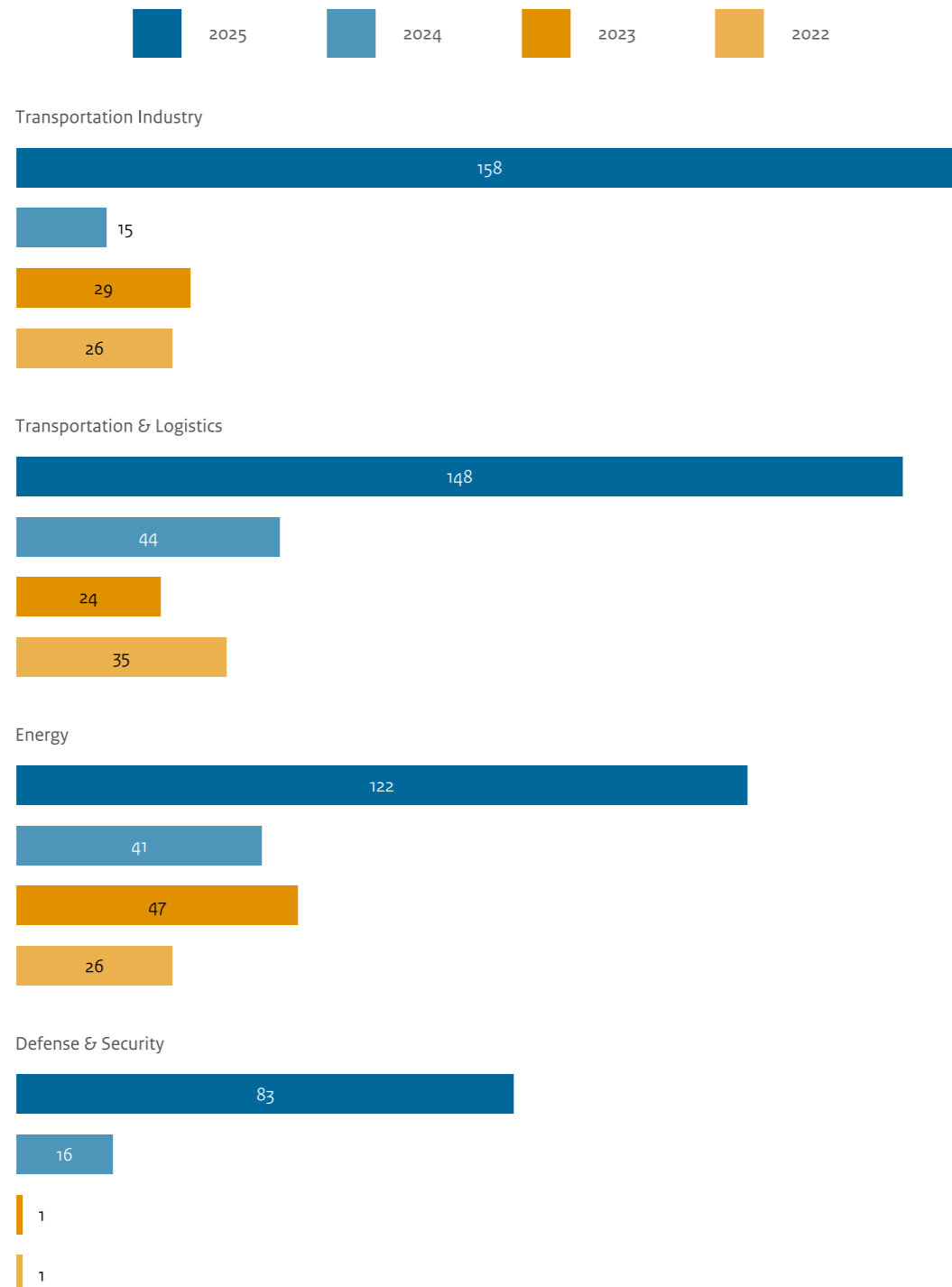

Polen

Polen fungeert als een belangrijke economische spil in Centraal- en Oost-Europa. De sector Transport en Logistiek laat een duidelijke toename zien, met een sterke vraag naar Nederlandse expertise op het gebied van fietsinfrastructuur, *urban mobility* en elektrische voertuigen.

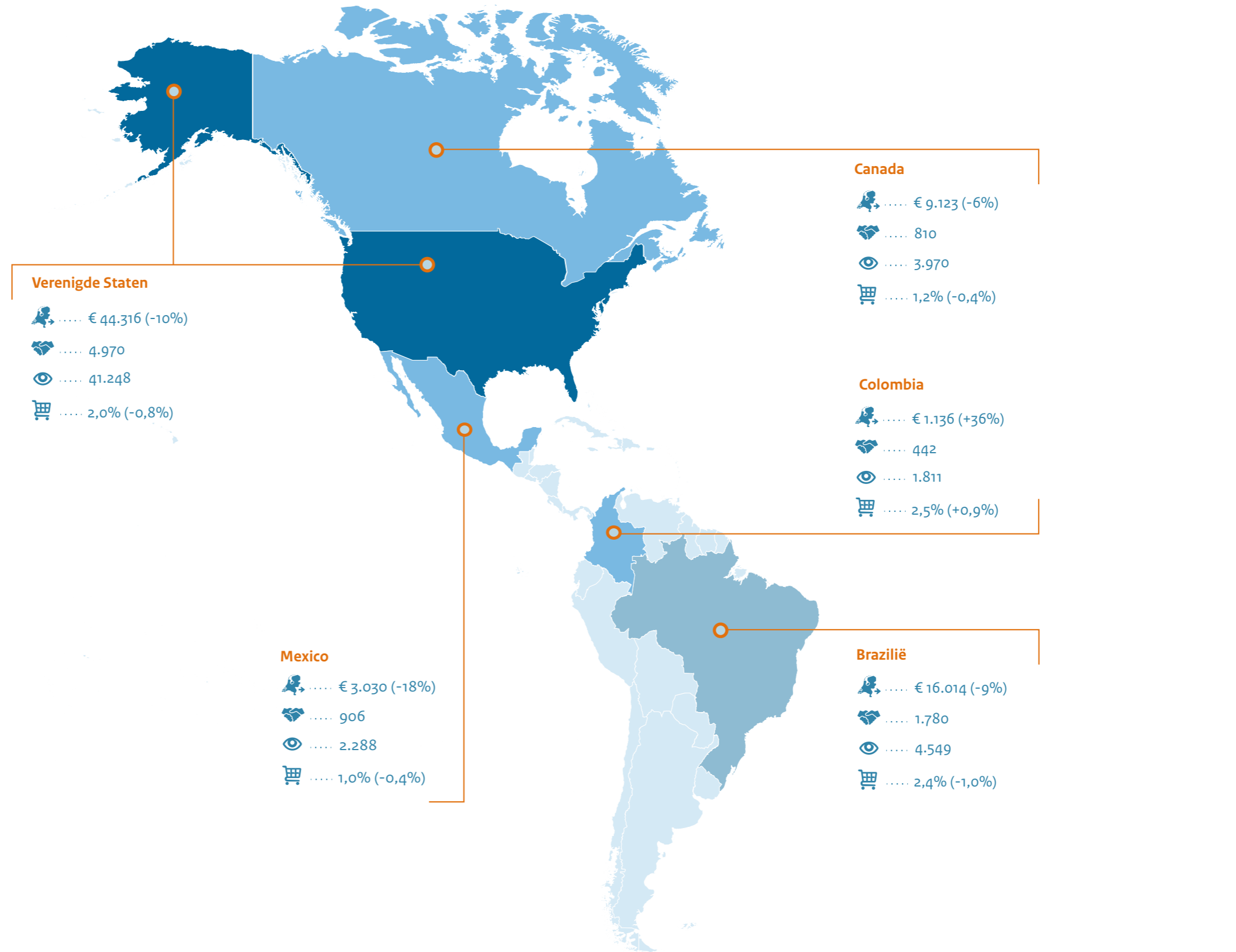
Binnen de energiesector ontstaan nieuwe kansen door het offshore windprogramma van PIB (Partners for International Business). Daarnaast is in de maakindustrie een nieuwe trend zichtbaar richting defensietoelevering, met name op het gebied van *dual-use* toepassingen.

Sectoren Polen

Hoofdstuk 2

Regio - Amerika

Export (miljoen)

Dienstverlening

Unieke paginaweergaven Landen

Economische groei

€ 0 tot 10.000

€ 10.000 tot € 20.000

€ 20.000 tot € 30.000

>€ 30.000

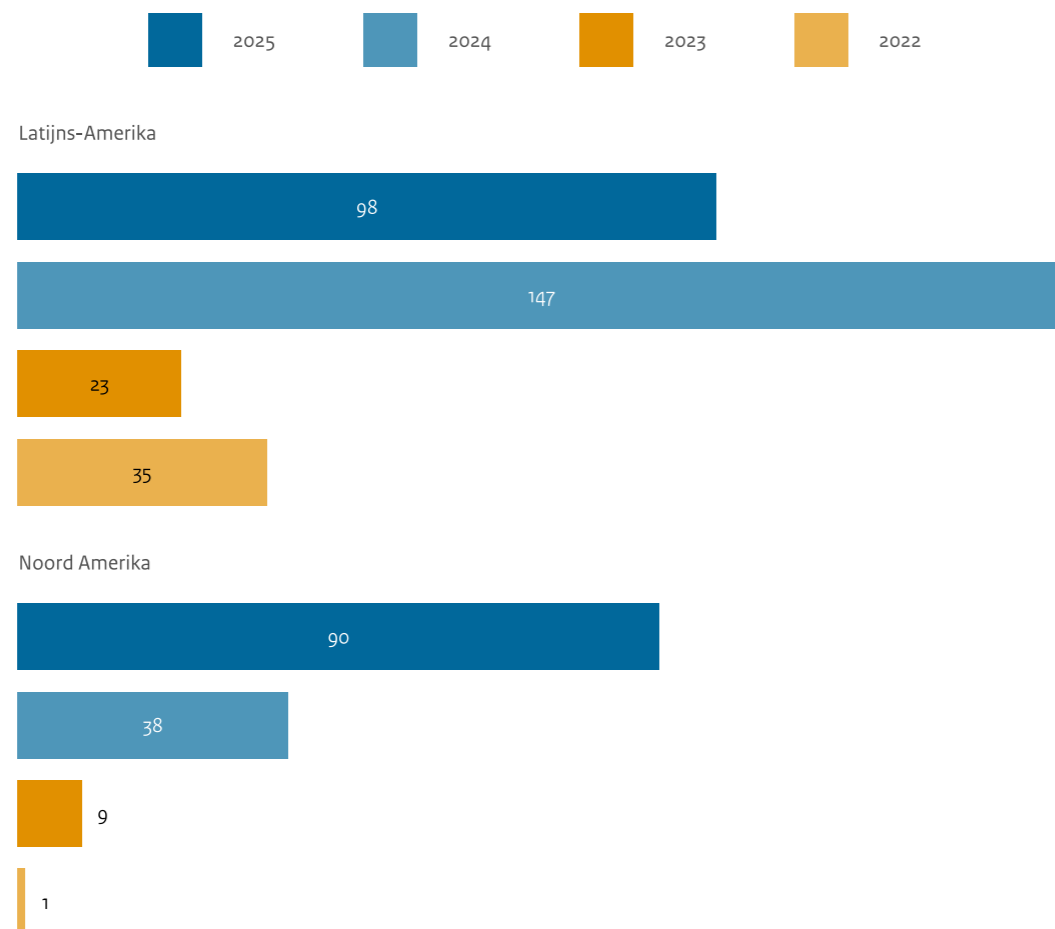
Kritieke grondstoffen – nieuwe kansen in Noord-Amerika

De activiteiten in de regio's Noord- en Zuid-Amerika sluiten aan bij de nationale grondstoffenstrategie en de [EU Critical Raw Materials Act](#). Met deze beleidskaders wordt ingezet op het aanboren van alternatieve en betrouwbare bronnen voor kritieke grondstoffen die essentieel zijn voor onder meer de energietransitie (zoals batterijtechnologie), defensiematerieel en zorgtechnologie.

Waar in 2024 in activiteiten de nadruk voornamelijk lag op Zuid-Amerika, is in 2025 een duidelijke verschuiving zichtbaar richting Noord-Amerika, met name Canada.

Canada beschikt over aanzienlijke voorraden kritieke grondstoffen, waaronder lithium. Nederlandse bedrijven richten zich hierbij doorgaans niet op de winning zelf, maar op hoogwaardige toeleveringen en ondersteunende diensten. Het gaat onder andere om waterzuiveringstechnologieën om mijnbouwafval uit drinkwaterbronnen te weren, evenals infrastructuuroplossingen die bijdragen aan duurzame en verantwoorde mijnbouw. Deze inzet is relevant voor zowel Noord- als Zuid-Amerika en onderstreept de rol van Nederlandse expertise binnen internationale grondstoffenketens.

Mijnbouw Amerika

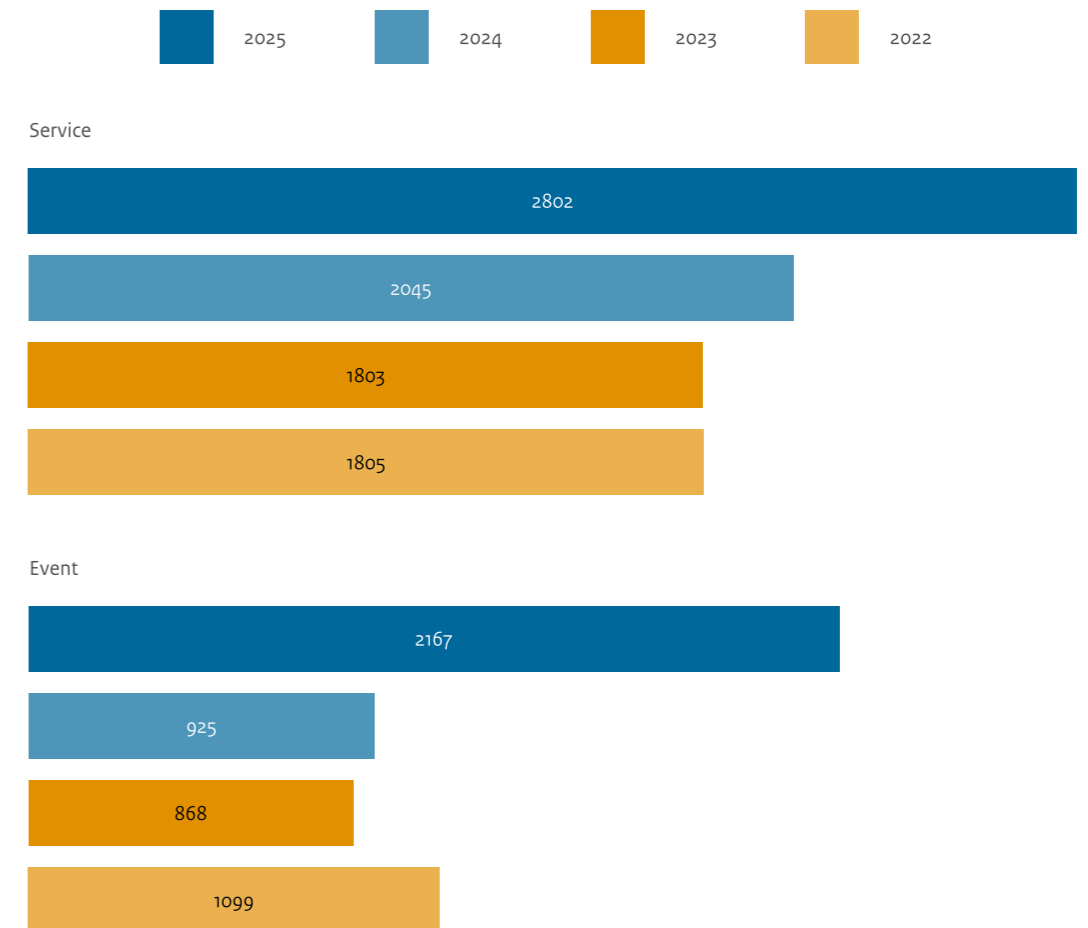
Spotlight Verenigde Staten

Zoals beschreven in hoofdstuk 1 heeft het nieuwe handelsbeleid van de Verenigde Staten geleid tot ingrijpende veranderingen in de internationale handel. In deze editie van de Handelsmonitor is daarom expliciet aandacht besteed aan de wijze waarop deze nieuwe context van invloed is geweest op de dienstverlening van het Publieke Economische Netwerk.

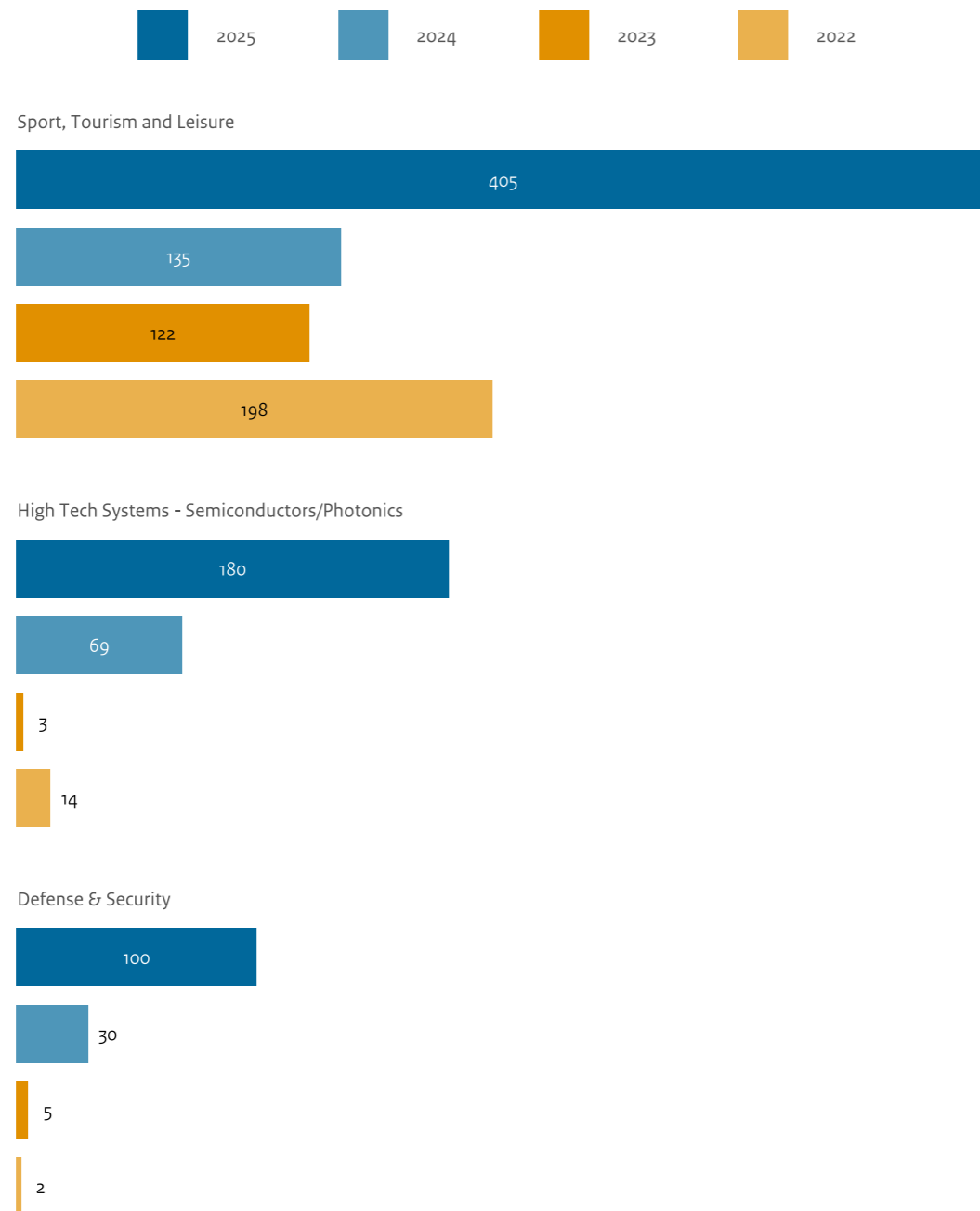
Ontwikkelingen in dienstverlening

Er is in 2025 sprake van een significante groei in de dienstverlening richting de Verenigde Staten, met name binnen de sectoren High Tech Systemen & Materialen (HTSM), halfgeleiders (semicon) en Sport. Deze groei hangt samen met gerichte missies naar onder andere Texas en Californië en de opening van een nieuw NBSO-kantoor in Phoenix. Daarnaast is een verschuiving zichtbaar richting de energiesector.

Dienstverleningscijfers VS

Sectoren VS

Ook binnen de sector Defensie en Veiligheid is een duidelijke toename in activiteiten waarneembaar. Deze ontwikkeling sluit aan bij de bredere internationale aandacht voor defensie en *dual-use* toepassingen, zoals eerder beschreven in hoofdstuk 1.

De sportsector in de Verenigde Staten laat een uitzonderlijk sterke groei zien. Deze wordt vrijwel volledig gedreven door grootschalige internationale evenementen, zoals het WK voetbal in 2026 en de Olympische en Paralympische Spelen van 2028 in Los Angeles. De bijbehorende aanbestedingen creëren kansen voor Nederlandse ondernemers, niet alleen binnen sportgerelateerde diensten, maar ook in bredere toeleveringsketens. Er is met name vraag naar Nederlandse expertise op het gebied van duurzame en circulaire bouw (stadion- en evenementeninfrastructuur), ICT, verlichting, mobiliteit, veiligheid en *crowd control*.

De halfgeleiderindustrie vormt een van de strategische speerpunten binnen het Amerikaanse industriebeleid, mede in het kader van de CHIPS and Science Act. In verschillende staten, waaronder Arizona, wordt fors geïnvesteerd in de bouw en uitbreiding van productiefaciliteiten. Nederlandse bedrijven zijn hierbij nadrukkelijk betrokken vanwege hun gespecialiseerde kennis en technologie. Het Amerikaanse beleid is gericht op het beschermen en versterken van de technologische positie ten opzichte van China, onder meer via subsidies voor fabrieksbouw en modernisering.

Binnen de energiesector is sprake van zowel diversificatie als verschuivingen die samenhangen met federaal beleid. Zo is een afname zichtbaar in registraties rond offshore wind, wat aansluit bij de verminderde beleidsmatige aandacht voor deze sector in de Verenigde Staten. Deze ontwikkeling komt overeen met de toelichtingen van ondernemers zoals beschreven in hoofdstuk 1. Tegelijkertijd is er een toename in registraties rondom waterstof. In dit kader wordt gewerkt aan een trans-Atlantische waterstofcorridor tussen Nederland en de Verenigde Staten, waarbij Nederlandse bedrijven hun expertise kunnen inzetten op het gebied van infrastructuur en technische veiligheidsnormen. Er is ook een toename waargenomen in een reeks energiegerelateerde subsectoren zoals zonne-energie, batterijen- en energieopslag, en *Hydropower*.

Dienstverlening in de nieuwe context

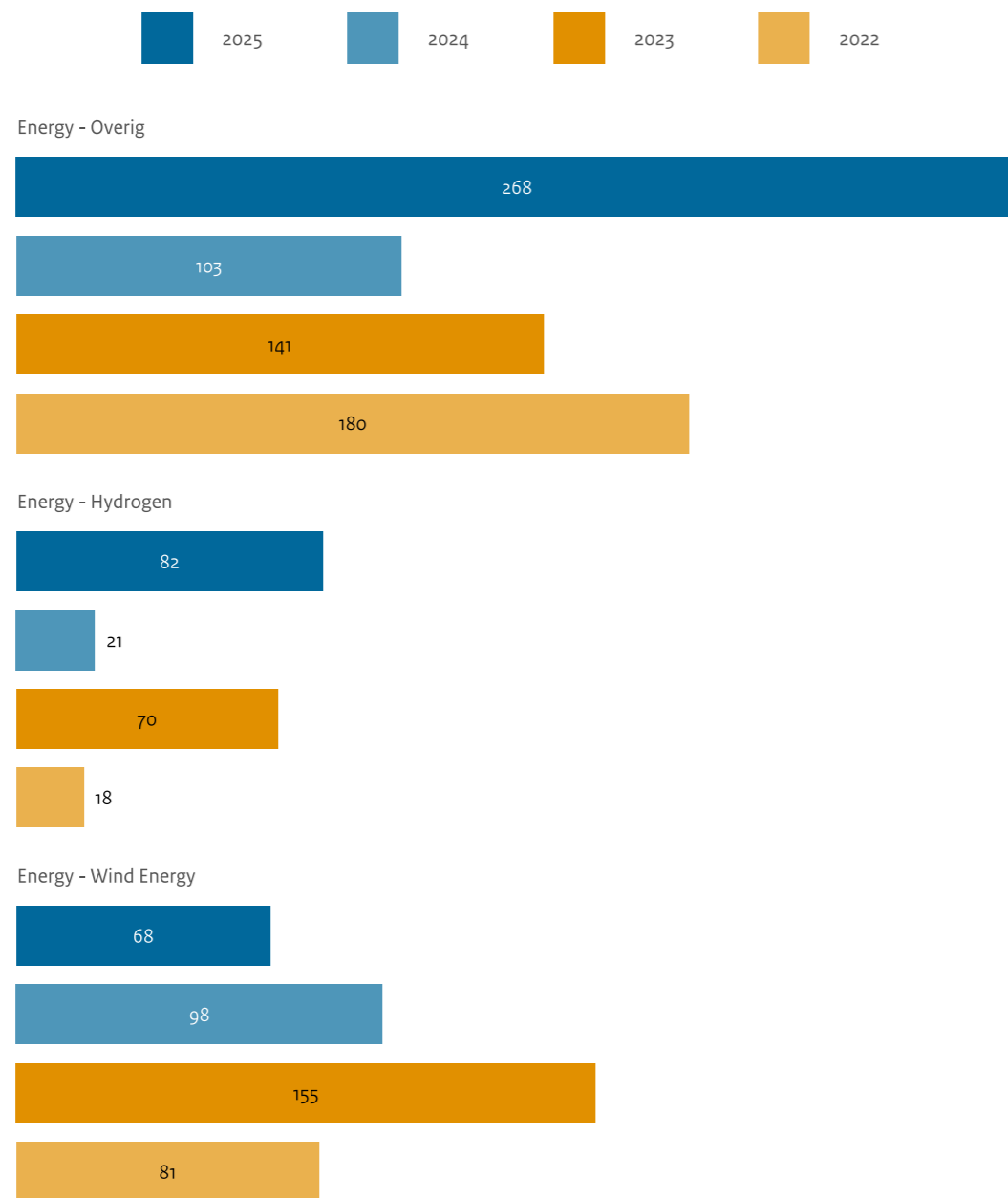
Zoals in hoofdstuk 1 in de paragraaf over het handelsbeleid van de Verenigde Staten is beschreven, ervaren ondernemers weliswaar onzekerheid, maar dit leidt niet tot een brede terugval van activiteiten binnen het Publieke Economische Netwerk. Het ondernemerssentiment wordt gekenmerkt door een combinatie van onzekerheid en terughoudendheid enerzijds, en een pragmatische '*business as usual*'-benadering anderzijds.

De cijfers over 2025 bevestigen dit beeld. Net als bij andere geopolitieke thema's is sprake van een toename van de dienstverlening, ook in vergelijking met de periode 2023-2024. Hoewel het aantal vragen bij RVO-klantadviseurs over markttoetreding licht is afgenomen en vragen over importheffingen zijn toegenomen, blijft de kern van de dienstverlening onveranderd. Ondernemers blijven actief op zoek naar contacten, marktinformatie en kennis, en maken in toenemende mate gebruik van ondersteuningsinstrumenten, waaronder de Support International Business subsidies. Ook het aantal deelnemers aan evenementen, webinars en seminars ligt hoger dan in voorgaande jaren.

Zoals eerder benoemd bij het vertrouwen van ondernemers, blijft de Verenigde Staten een cruciale afzetmarkt. Met name innovatieve bedrijven en ondernemingen in hightechsectoren blijven sterk afhankelijk van de Amerikaanse markt. Voor startups en scale-ups is de VS, gezien de beschikbaarheid van kapitaal en schaalvoordelen, van blijvend strategisch belang. Dit verklaart waarom ondernemers, ondanks geopolitieke spanningen, hun activiteiten niet terugschroeven.

Tegelijkertijd sluiten de bevindingen aan bij de eerder geschetste zorgen over importheffingen. De impact verschilt per sector: bedrijven die werken met staal en aluminium en sectoren zoals de drankenindustrie en de glastuinbouw ondervinden relatief meer hinder. Dit leidt tot een toegenomen behoefte aan ondersteuning, met name rond de complexiteit van invoerrechten en regelgeving.

Energie in de VS

In lijn met de eerder beschreven uitdagingen verkennen ondernemers vaker structurele oplossingen, zoals het openen van een lokale vestiging in de Verenigde Staten om handelsbelemmeringen te beperken. Daarnaast groeit de aandacht voor economische veiligheid, waarbij activiteiten richting de VS vaker worden getoetst op risico's. Het Publieke Economische Netwerk ondersteunt ondernemers bij het omgaan met deze veranderende context. De resultaten over 2025 onderstrepen de blijvende relevantie van deze rol.

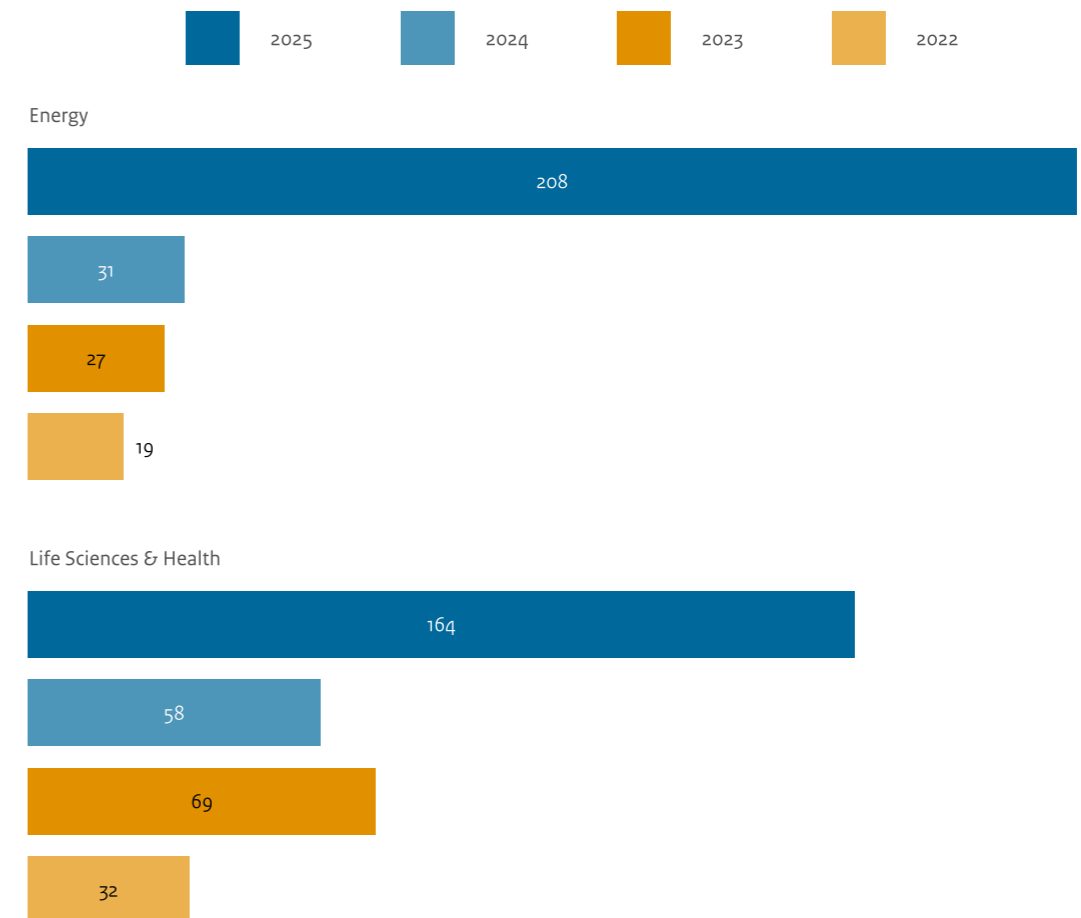
Canada

De dienstverlening richting Canada is in 2025 substantieel toegenomen. De groei concentreert zich met name in de sectoren energie, Life Sciences & Health (LSH) en mijnbouw.

Binnen de energiesector ligt de focus vooral op waterstof. Canada heeft een Memorandum of Understanding gesloten met de havens van Amsterdam en Rotterdam gericht op de productie en export van waterstof. Nederlandse bedrijven worden hierbij met name betrokken vanwege hun expertise op het gebied van technische veiligheidsnormen en de aanleg van infrastructuur voor productie en transport.

De groei in de LSH-sector hangt samen met de vergrijzing in Canada, die leidt tot een toenemende vraag naar Nederlandse kennis en oplossingen op het gebied van ouderenzorg en de toepassing van kunstmatige intelligentie in medische technologie. RVO adviseurs geven aan dat deze ontwikkeling mogelijk wordt versterkt door de [Canadese ambitie](#) om de samenwerking met de Europese Unie te intensiveren in reactie op het handelsbeleid van de Verenigde Staten. In dit kader speelt het CETA-handelsakkoord tussen Canada en de EU een faciliterende rol.

Sectoren Canada

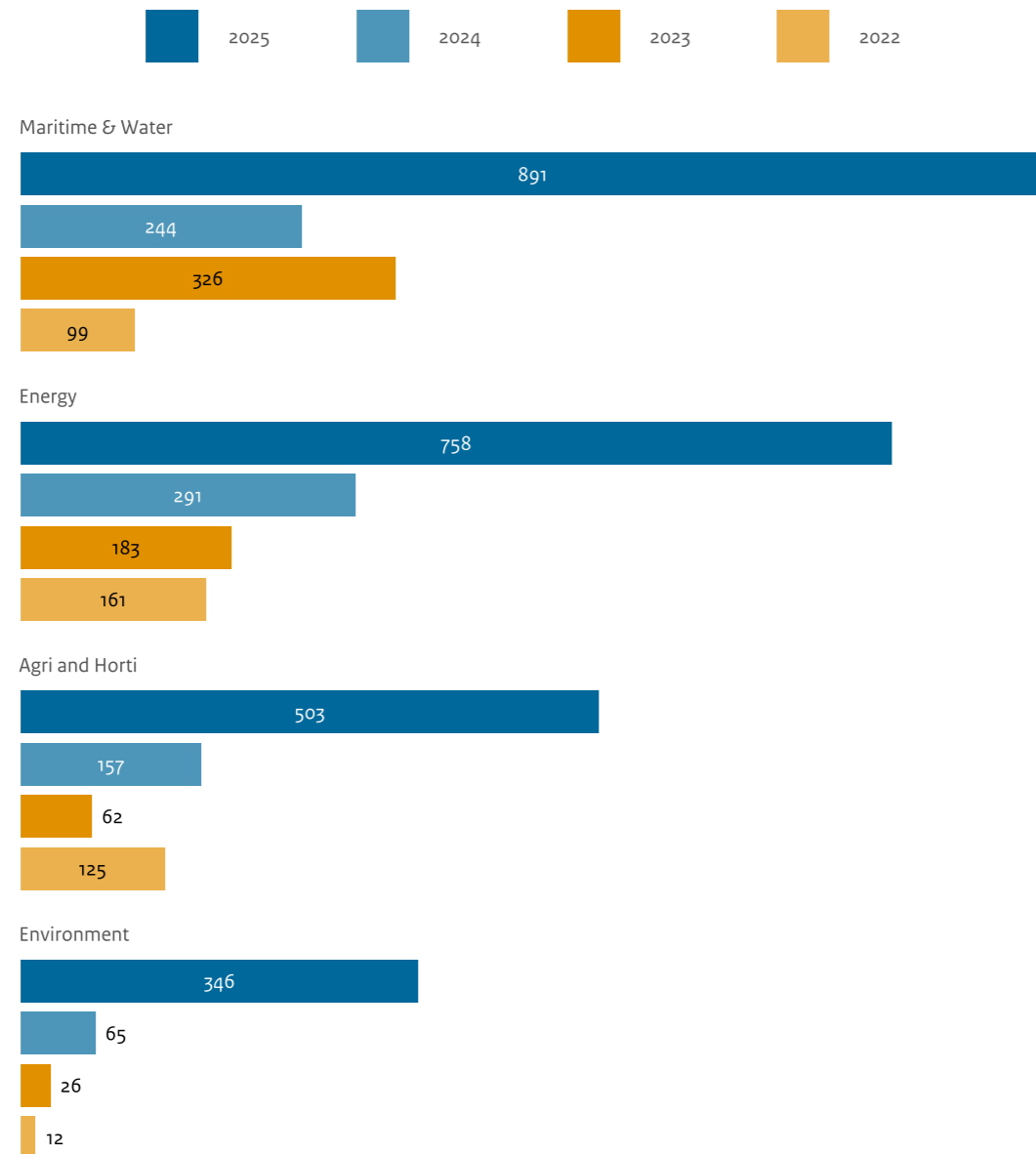
Brazilië

De sector Water & Maritiem vormt in 2025 de grootste groeisector en zet een trend voort die ook in eerdere jaren zichtbaar was. De groei hangt deels samen met de zware overstromingen in het zuiden van Brazilië, die hebben geleid tot een toegenomen vraag naar Nederlandse expertise op het gebied van innovatieve waterveiligheids- en dijktechnologie. Daarnaast bieden havenlogistiek en offshore wind kansen, mede door de privatisering van onderdelen van de watersector in de regio São Paulo, waardoor nieuwe mogelijkheden ontstaan voor het Nederlandse bedrijfsleven.

Binnen de energiesector is sprake van een verbreding. Naast groene waterstof neemt de aandacht voor biobrandstoffen, windenergie en zonne-energie gestaag toe. Het beleid van president Luiz Inácio Lula da Silva is nadrukkelijk gericht op de transitie naar hernieuwbare energie, met aangekondigde investeringen tot en met 2030. Deze ontwikkelingen bieden kansen voor Nederlandse ondernemers die innovatieve producten en diensten leveren binnen deze subsectoren. In 2025 was bovendien een Strategische Meerjarige Marktbewerking actief op het gebied van havenontwikkeling en energietransitie, wat heeft geleid tot aanzienlijke dynamiek en activiteit in beide sectoren.

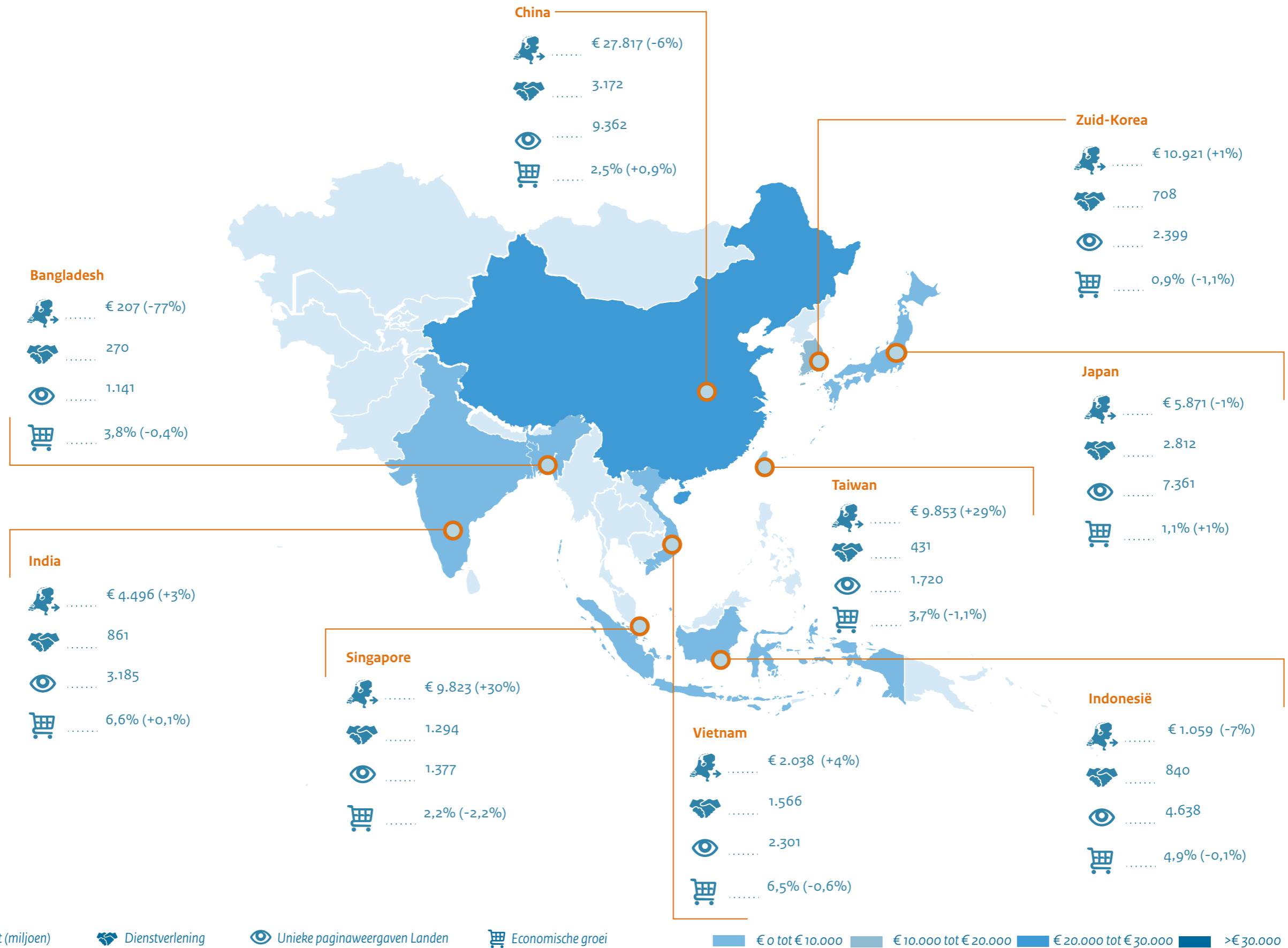
In mei 2025 vond een handelsmissie plaats gericht op klimaat- en milieu-technologische oplossingen, waaraan onder meer bedrijven deelnamen die actief zijn in zeewier-gebaseerde kunstmest en verduurzaming van de gebouwde omgeving. Ook de COP30 (30e VN-klimaatconferentie) heeft bijgedragen aan een toename van activiteiten binnen de sectoren natuurvriendelijke landbouw, boslandbouw en herstel van gedegradeerde bodems. Een aanzienlijk deel van de registraties binnen de Agrifood-sector is gerelateerd aan milieu- en duurzaamheidsinitiatieven. Ondanks logistieke uitdagingen ter plaatse heeft de COP30 geleid tot een duidelijke impuls voor deze sectoren.

Sectoren Brazilië

Hoofdstuk 2

Regio - Azië

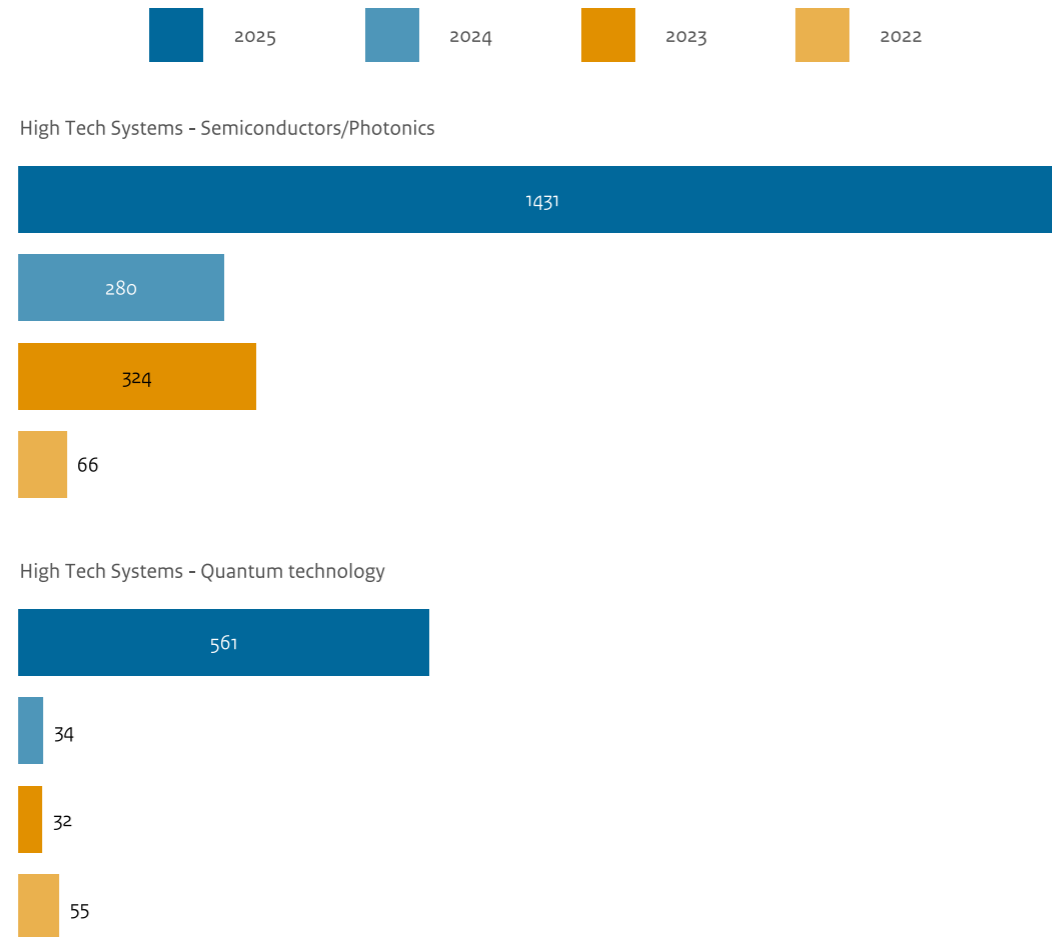

Azië

Halfgeleiders in Azië: strategische groei in een geopolitieke context

Binnen de halfgeleiderindustrie is sprake van een zeer sterke groei in registraties in vrijwel heel Azië. Deze ontwikkeling wordt in belangrijke mate gedreven door de wereldwijde groei van toepassingen op het gebied van kunstmatige intelligentie, die leidt tot een sterk toenemende vraag naar geavanceerde halfgeleiders en bijbehorende productiemachines. Daarnaast blijven geopolitieke spanningen tussen de Verenigde Staten en China, zoals eerder beschreven, een structurele factor van invloed op de sector.

Sectoren High Tech Azië

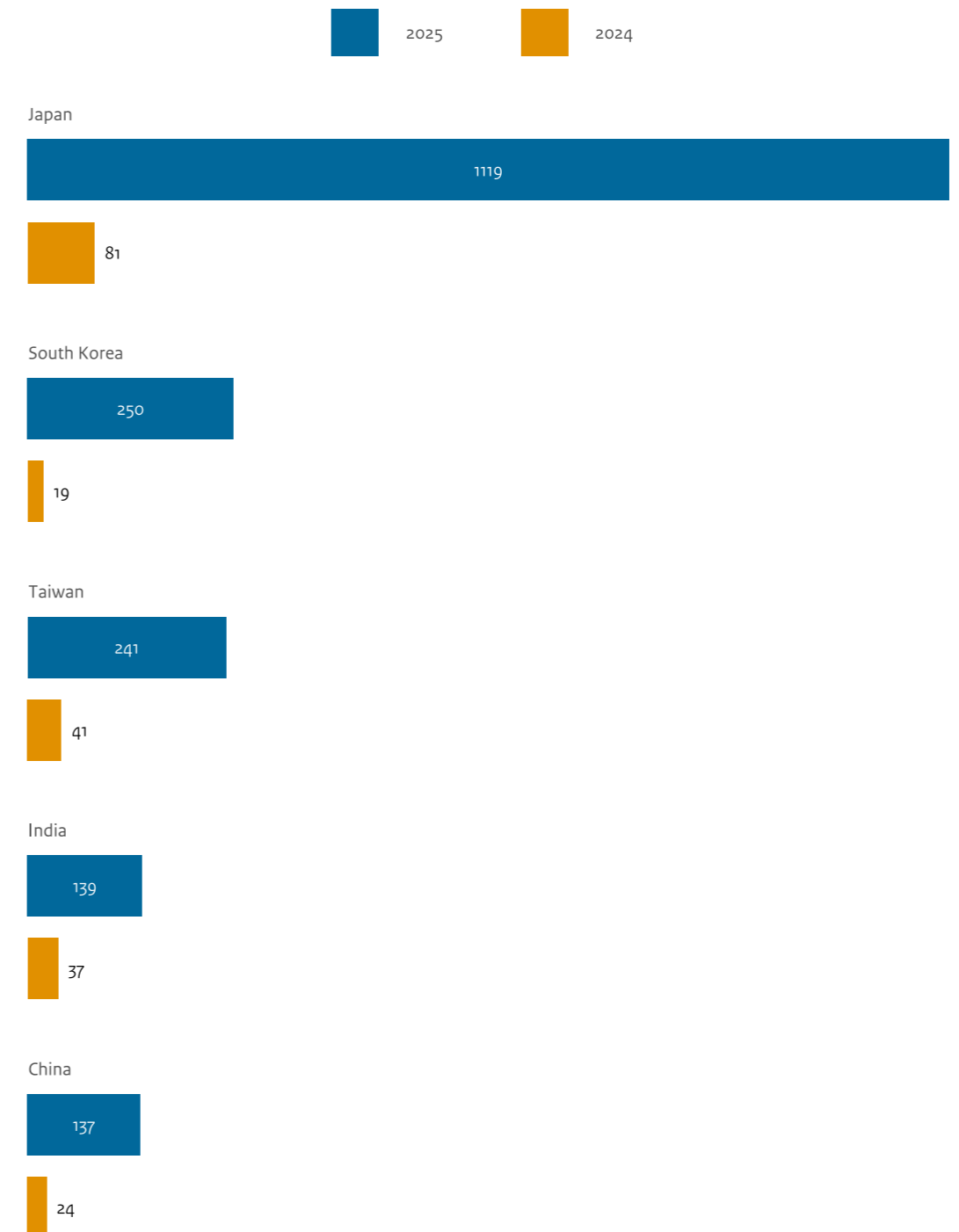

De dienstverlening in Oost-Aziatische landen neemt aanhoudend toe. In Japan is een Deep Tech PIB (Partners for International Business) gestart, gericht op halfgeleiders, quantumtechnologie en fotonica. Ook vond hier een grootschalige hightechmissie plaats. In Zuid-Korea was Nederland in 2025 voor het eerst vertegenwoordigd met een eigen landenviljoen op de beurs Semicon Korea. De groei in deze markt hangt samen met de aanwezigheid van grote spelers zoals Samsung en de vraag naar Nederlandse machines voor de productie van AI-chips.

De meest opvallende groei is zichtbaar in Zuid- en Zuidoost-Azië. India is verantwoordelijk voor circa 25% van het wereldwijde chipontwerp en investeert sterk in het opbouwen van lokale productiecapaciteit. De verwachting is dat India zich ontwikkelt tot een belangrijke speler in de wereldwijde chipproductie. Dit biedt kansen voor Nederlandse mkb-bedrijven als toeleveranciers binnen het ecosysteem rond deze fabrieken.

Ook in Singapore groeit de halfgeleidersector snel, wat wordt weerspiegeld in het toenemende aantal registraties. Singapore positioneert zich als een stabiel en aantrekkelijk alternatief voor China in de regio en fungeert als vestigingslocatie voor regionale hoofdkantoren van Amerikaanse en Europese bedrijven. Naast de halfgeleiderindustrie ligt de focus hier ook op fotonica en quantumtechnologie. In 2025 was er een Strategische Meerjarige Marktbewerking op het gebied van hoogwaardige maakindustrie, wat de activiteiten binnen de halfgeleider- en quantumsectoren verder heeft gestimuleerd.

Dienstverlening naar landen High Tech Azië

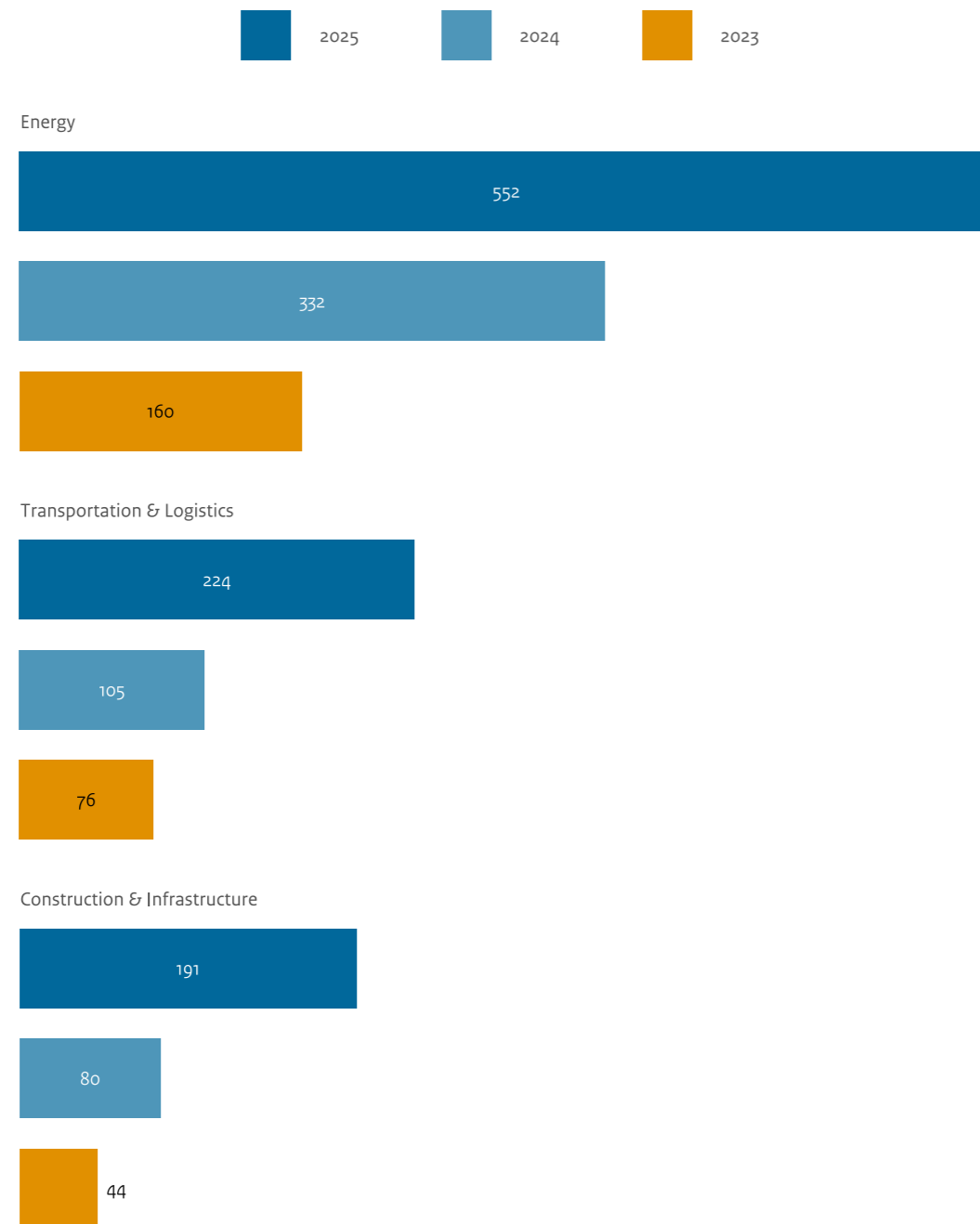

RVO adviseurs benadrukken dat de Nederlandse kracht binnen deze sector niet alleen ligt in eindproducten, maar in de gehele waardeketen, van materialen tot complexe productiemachines. Tegelijkertijd is de sector sterk verweven met defensie en nationale veiligheidsbelangen (*dual-use*). Ook binnen de defensiesector is een toename in registraties zichtbaar in Azië, zij het minder sterk dan binnen de halfgeleiderindustrie.

China

China blijft een complexe, maar voor Nederlandse ondernemers belangrijke markt. In 2025 zijn de dienstverleningscijfers opnieuw gestegen ten opzichte van 2024. Hiermee zet het herstel door dat is ingezet na de terugval in 2022 als gevolg van de COVID-19-pandemie. De groei concentreert zich met name in de sectoren Energie, Transport en Logistiek, Architectuur en Bouw.

Sectoren China

Binnen de energiesector is een toename zichtbaar in activiteiten rond windenergie (met name offshore), maritieme energie en batterijtechnologie. Batterijen worden gezien als een strategische sector waarin Nederland en Europa hun positie willen versterken. Nederlandse ondernemers tonen belangstelling voor samenwerking met Chinese partijen op het gebied van de volgende generatie batterijen, onder meer voor toepassingen in zwaar transport zoals scheepvaart en openbaar vervoer.

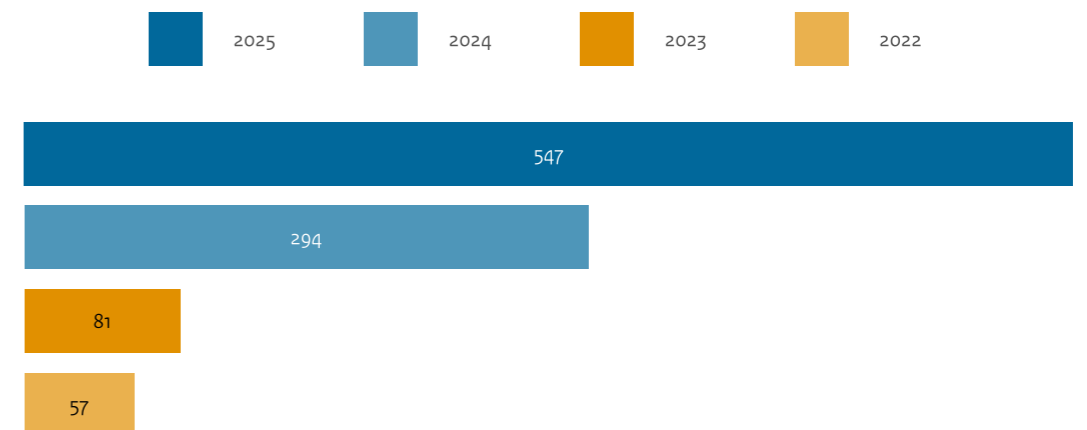
Nederlandse bedrijven blijven actief in de offshore windsector in China, al is de insteek veranderd. RVO adviseurs signaleren dat bedrijven in toenemende mate deelnemen aan activiteiten gericht op marktverkenning en concurrentie monitoring. Chinese windturbines verschijnen steeds vaker op derde markten, waaronder Europa en Zuid-Korea. Daarbij blijft de bescherming van intellectueel eigendom een belangrijk aandachtspunt voor Nederlandse ondernemers, zoals ook in eerdere edities van de Handelsmonitor is benoemd.

Binnen de sector Transport en Logistiek is sprake van een tweezijdige ontwikkeling. Enerzijds neemt de vraag toe naar Nederlandse expertise om maritieme goederenstromen efficiënter te organiseren, mede door de aanhoudende groei van de Chinese export. Nederlandse bedrijven en havens kunnen hieraan bijdragen met innovatieve logistieke oplossingen. Anderzijds is er sprake van een sterke groei van automatisering in Chinese magazijnen, onder meer op het gebied van robotica. Nederlandse bedrijven tonen interesse om kennis en ervaringen uit China op dit vlak te benutten voor toepassing in Europa.

Ondanks de aanhoudende uitdagingen in de Chinese vastgoedsector blijft de overheid investeren in de woningmarkt, met een nadruk op verduurzaming van zowel bestaand als nieuw vastgoed. Nederlandse architectenbureaus worden gewaardeerd om hun integrale benadering van toekomstbestendig bouwen. Posten in China benadrukken dat de Chinese vastgoedmarkt de grootste ter wereld is; zelfs een beperkt marktaandeel kan daardoor al substantiële kansen bieden voor Nederlandse bouwbedrijven en architectenbureaus.

Indonesië

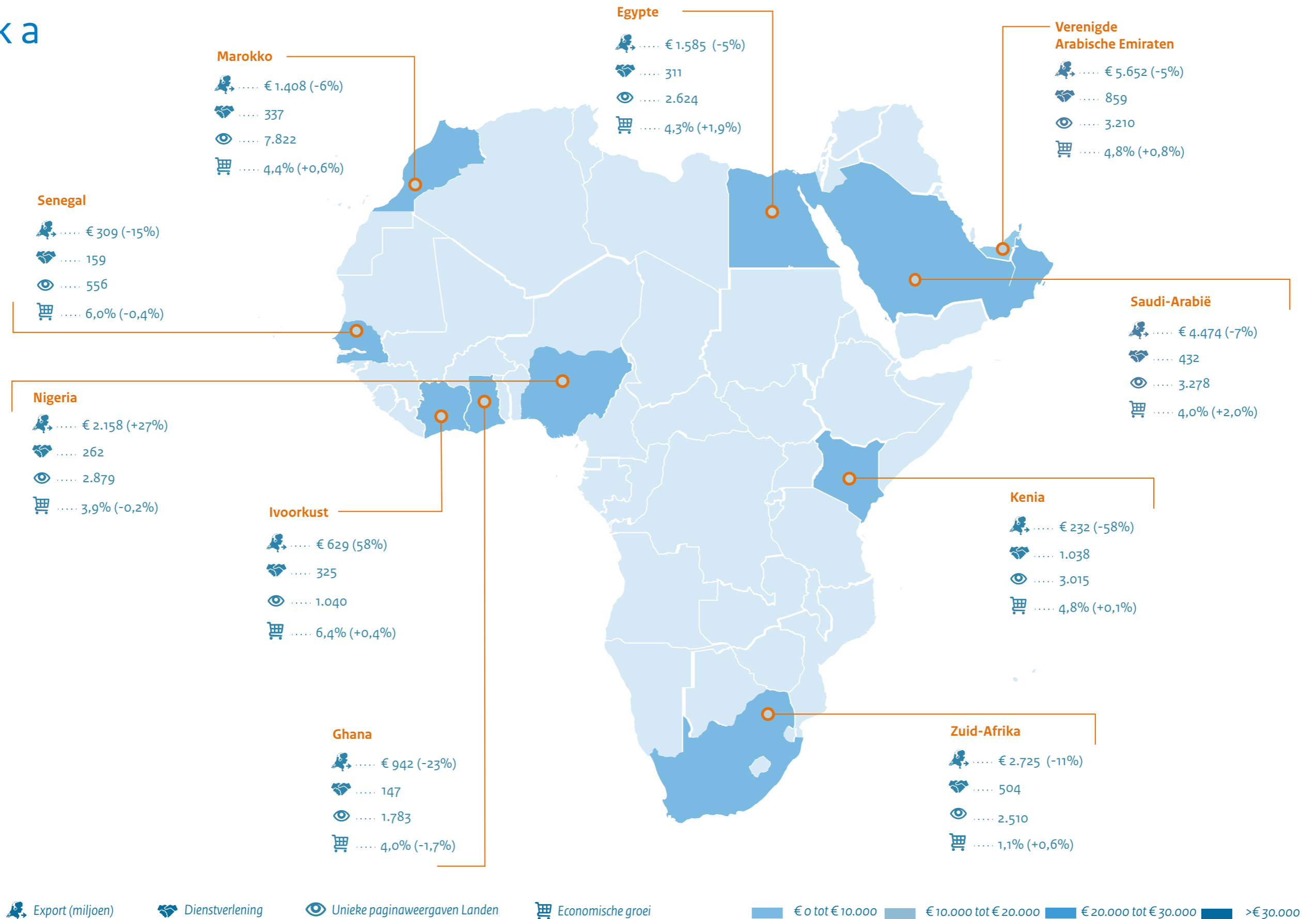
Water sector in Indonesië

In Indonesië is de sector Water & Maritiem in 2025 dominant, mede door grootschalige infrastructuurprojecten op het gebied van deltamanagement en kustbescherming, waaronder het project Great Sea Wall Jakarta. Volgens RVO adviseurs bestaat vanuit de Indonesische overheid specifieke belangstelling voor Nederlandse expertise op het gebied van nature-based solutions en baggertechnieken. Nederlandse bedrijven worden daarbij gezien als relevante partners vanwege hun kennis en ervaring in waterveiligheid en kustontwikkeling.

Hoofdstuk 2

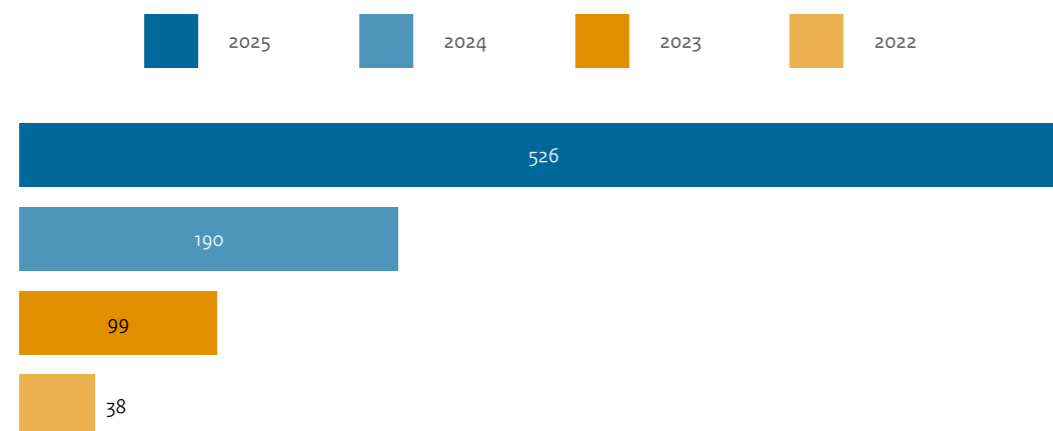
Regio - Midden-Oosten & Afrika

Afrika en het Midden-Oosten

West-Afrika – Agri & Horti

Agri en Horti in West-Afrika

De registraties binnen de sectoren Agri & Horti zijn de afgelopen jaren sterk toegenomen in de zogenoemde combilanden in West-Afrika: Nigeria, Ivoorkust, Senegal en Ghana. In 2025 zijn in alle genoemde landen tuinbouwmissies georganiseerd. Nederlandse bedrijven zijn hierbij actief betrokken om commerciële kansen te benutten en tegelijkertijd bij te dragen aan de versterking van de lokale sectoren. Deze activiteiten vonden plaats binnen combitracks. De kansen voor Nederlandse ondernemers liggen met name in het aanbieden van klimaatslimme producten en diensten, gericht op het versterken van lokale productie, het verminderen van oogstverliezen en het verduurzamen van agrarische waardeketens.

Saoedi-Arabië

De dienstverleningscijfers richting Saoedi-Arabië zijn in 2025 toegenomen. RVO adviseurs geven aan dat het land, mede onder invloed van het programma "[Vision 2030](#)", door Nederlandse bedrijven steeds vaker wordt gezien als een toegankelijker markt. Waar ondernemers met een eerste oriëntatie op de Golfregio traditioneel vooral naar de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) kijken, is in 2025 sprake van een directere interesse in Saoedi-Arabië. Dit vertaalt zich in een duidelijke stijging van de dienstverlening, waarbij de totale aantallen dichterbij die van de VAE komen te liggen.

Een sector met opvallende groei is energie, met name waterstof en watergerelateerde energieoplossingen. Saoedi-Arabië investeert fors in de energietransitie en zoekt actief naar alternatieven voor de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Nederlandse bedrijven kunnen hier bijdragen met innovatieve technologieën en diensten.

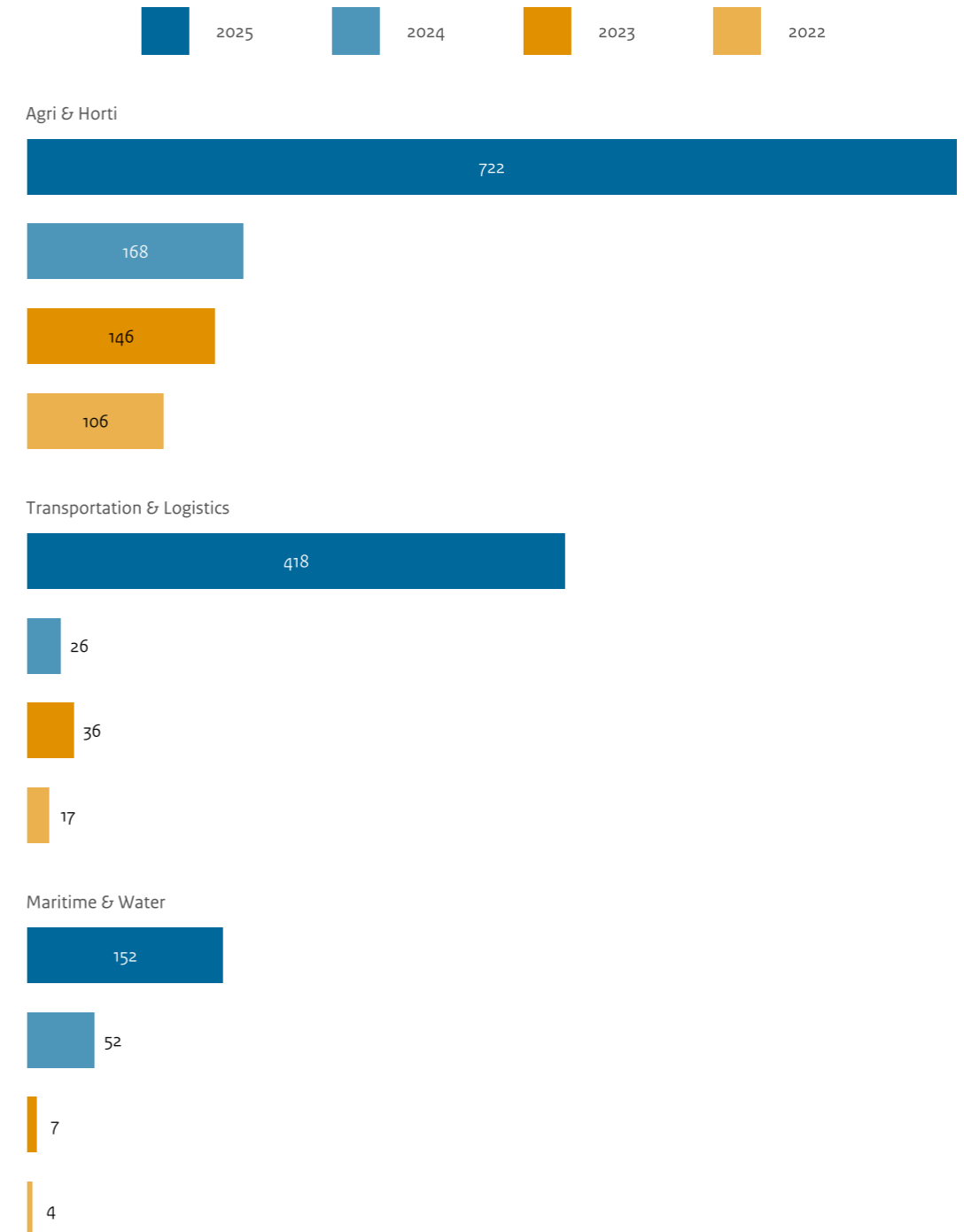
Irak

Ondanks aanhoudende regionale instabiliteit is in 2025 een toename zichtbaar in de belangstelling voor Irak. Dit hangt deels samen met een stabielere [reisadvies](#) voor het land. Nederlandse ondernemers zijn hier met name actief in de zuivel- en tuinbouwsector. Door toenemende waterschaarste is er een groeiende vraag naar efficiënte irrigatiesystemen en waterbesparende oplossingen. Een blijvend aandachtspunt voor ondernemers in deze markt is de complexiteit van het internationale betalingsverkeer.

Kenia

In 2025 is een missie georganiseerd gericht op duurzame landbouw, tuinbouw en water, die samenviel met het staatsbezoek van het Koninklijk Paar. De missie had tot doel kansen te benutten om de Keniaanse landbouwsector klimaatbestendiger te maken, onder meer door innovaties op het gebied van agrologistiek, watergebruik en technologie. Naast de missie is ook daarbuiten een toename zichtbaar in activiteiten op deze thema's.

Sectoren Kenia

Colofon en bronnen

Colofon

Projectteam

Edward de Haan
Daniel Tšerepnin
Justin Erkens
Sander Egberink
Irmgard Laseur

Opmaak document & datavisualisaties

Justin Erkens
OSAGE

Eindredactie

Emar Gemmeke

Communicatie

Peter Sonneveld
Bengt Duvekot

Met dank aan alle Business Development Coaches, KAI Klantadviseurs, en Private Sector Development Coaches en medewerkers in het postennetwerk voor hun inzichten die de inhoud van deze rapportage hebben verrijkt.

Bronnen

Algemene bronnen en publicaties:

[Inflatie 3,3 procent in 2025 | CBS](#)
[De stand van onze economie | De Nederlandsche Bank](#)
[De Nederlandse economie in 2024 | CBS](#)
[Topsectoren.pdf](#)
[European innovation scoreboard - Research and innovation](#)
[Verhoogde NAVO-norm officieel vastgelegd in Den Haag | Nieuwsbericht | Defensie.nl](#)
[Semiconductor Industry In India: Trends and Top Job Roles](#)
[Saudi Vision 2030](#)
[Nederland Handelsland 2025 | CBS](#)
[World Economic Outlook, October 2025: Global Economy in Flux, Prospects Remain Dim](#)

Data ten behoeve van de regio-infographics:

[StatLine - Internationale goederenhandel; eigendomsoverdracht, kerncijfers](#)
[World Economic Outlook \(October 2025\) - Real GDP growth](#)

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL Den Haag
Postbus 93144 | 2509 AC Den Haag
T +31 (0) 88 042 42 42
Contact
www.rvo.nl

In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | februari 2026

Publicatienummer: RVO-033-2026/BR-INT

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken.